

Na neutraliteit en afzijdigheid

De ontwikkeling van het Nederlandse defensiebeleid met betrekking tot
de Verenigde Naties

Dave Giesbertsen

Studentnummer: 3770095

Master Scriptie: Politiek en Maatschappij in Historisch Perspectief

Scriptiebegeleider: Dr. Ann Coenen

Datum: 20-06-2015

Aantal woorden: 18.875

Samenvatting

Samenvatting

De uitzending van Nederlandse militairen naar conflictgebieden gaat gepaard met maatschappelijke en politieke discussies. De oprichting van verschillende parlementaire enquêtecommissies na afloop van deelnamen aan militaire missies illustreert dit. Na de Tweede Wereldoorlog werd Nederland lid van de Verenigde Naties (VN) en nam afscheid van een defensiebeleid dat sinds 1848 in het teken stond van onthouding, neutraliteit en afzijdigheid.

In 1950 ontstond een militair conflict tussen Zuid-Korea en Noord-Korea. Het vormde *de* testcase voor de Verenigde Naties, die ook een beroep deed op de inzet van Nederlandse militairen. Na enige terughoudendheid besloot de Nederlandse regering een bataljon naar Korea te sturen. Toen in 1993 de Bosnische Burgeroorlog uitbrak, wilde de regering – Nederland was immers voorzitter van de Europese Gemeenschap – juist voorop lopen in de beëindiging van deze humanitaire ramp. Op eigen initiatief bood de regering bij de Verenigde Naties aan gevechtseenheden te sturen.

In deze scriptie analyseer ik de motieven van de Nederlandse regering voor deelname aan de VN-missies in Korea en Bosnië. Aan de hand van een vergelijkende analyse beantwoord ik de vraag: “Hoe heeft het Nederlandse defensiebeleid met betrekking tot de VN zich ontwikkeld, en hoe kan deze ontwikkeling worden verklaard?”. Een antwoord op deze vraag is van belang omdat besluitvorming omtrent militaire interventies in het buitenland doorwerkt in andere politieke en maatschappelijke lagen binnen de Nederlandse samenleving.

Uit de analyse van de deelname aan de Korea-Oorlog in 1950 blijkt dat de motivering hiervoor vooral was te vinden in de afhankelijke relatie met betrekking tot de VS. Maar waar in Korea morele en humanitaire motieven ontbraken, vormden deze motieven juist de grondslag onder deelname van Nederland aan de VN-missie in Bosnië in 1993, zo blijkt uit de analyse van de deelname de VN-missie in Bosnië. Door verschillende politici en ministers werd betoogd dat Nederland een morele verplichting had tot ingrijpen. Uit peilingen van het NIPO bleek dat de bevolking zich hierbij aansloot. Dit staat in contrast met de peilingen van het NIPO rond de Korea-Oorlog. De Nederlandse samenleving en politiek vertoonde in deze periode juist tekenen van oorlogsmoeheid en waren tegen militaire deelname aan het conflict.

Na de afloop van de Koude Oorlog dacht Nederland nieuwe ruimte te zien voor de VN en wilde in die nieuwe ruimte een nadrukkelijke rol spelen. Met Srebrenica kreeg het echter de deksel op de neus. Wederom mislukte een missie van de VN met de Val van Srebrenica als “Nederlands Trauma” tot gevolg. Rond de Nederlandse deelname aan de Korea-Oorlog en de Bosnische Burgeroorlog is een centraal motief af te lezen. Nederland wil een rol spelen op internationaal niveau: het “merk Nederland” moet op de kaart worden gezet.

Samenvatting

Inhoudsopgave

Inleiding	4
1. Het Nederlandse defensiebeleid: een historisch overzicht	11
1.1 Naar gewapende neutraliteit en zelfstandigheidspolitiek	11
1.2 Neutraliteit en twee wereldoorlogen	14
1.3 Koude Oorlog en nieuwe prioriteiten	16
1.4 Conclusie	20
2. Het NDVN naar Korea (1950-1953): een symbolische bijdrage	23
2.1 Bellum iustum	23
2.2 De VS aan het roer	27
2.3 Het vergeten bataljon	29
2.4 De “wekker”	32
2.5 Conclusie	34
3. Dutchbat naar Bosnië (1992-1995): een morele verplichting	37
3.1 Artikel 90	37
3.2 Geen ijzer met de handen breken	43
3.3 Interventionistische sfeer	45
3.4 Activisme versus voorzichtigheid	48
3.5 Conclusie	49
Conclusie	51
Literatuurlijst	55

Inleiding

Inleiding

“Omdat Nederland militair noch geografisch voldoende macht bezit om de nieuwe mondiale uitdagingen structureel te beïnvloeden, maakt het naar de mening van sommigen ook niet zoveel uit of we tijdelijk wel of niet, dan wel beduidend minder, participeren in allerlei internationale activiteiten”, aldus oud-minister van Buitenlandse Zaken Ben Bot tijdens een lezing op de jaarlijkse themadag van de Adviesraad Internationale Vraagstukken in 2010.¹ In dezelfde lezing pleit Bot voor het blijven inzetten van de Nederlandse krijgsmacht ten behoeve van de internationale rechtsorde. Zo wordt het “merk Nederland” in het buitenland gewaarborgd en blijft de internationale reputatie van ons land op peil, vindt hij. Volgens Bot hangt dit samen met “onze bereidheid in internationaal verband medeverantwoordelijkheid en risico’s te dragen wanneer het gaat om de inzet van ‘hard power’”. Hierbij stelt hij dat we in Nederland onlangs hebben “ervaren hoe de terugtrekking uit Afghanistan internationaal is ontvangen”. Hieruit blijkt wel dat Bot de Nederlandse participatie op het wereldwijde militaire strijdtoneel essentieel acht voor het buitenlandbeleid.² Een actieve rol in de militaire taken van de Verenigde Naties is hieraan inherent.

Maar de uitzending van militaire troepen naar conflictgebieden brengt veel teweeg in het land van herkomst van de betreffende militairen, zo ook in Nederland. Dit betekent niet dat militairen die hun taak met gevaar voor eigen leven uitvoeren niet op steun van de Nederlandse samenleving kunnen rekenen. Het draagvlak voor militaire missies is in de afgelopen vijftig jaar hoog en stabiel gebleven, met name voor de deelnamen aan VN-missies. Het uitblijven van succes en het lijden van verliezen tijdens missies had hierop uiteraard een negatief effect.³ Meer dan eens moest de regering zich na afloop dan ook verantwoorden over het verloop van de missie. De oprichting van verschillende parlementaire enquêtecommissies na afloop van deelnamen aan militaire missies illustreert dit.⁴ Toch blijkt dit draagvlak sinds de Val van Srebrenica te zijn gedaald. In 2006 bleek bij een peiling van het Nederlands Instituut voor Publieke Opinie (NIPO) dat slechts 26% van de ondervraagden voor Nederlandse deelname aan de NAVO-missie in Uruzgan was. Toch besloot de regering de deelname door te zetten. De Adviesraad voor Internationale Vraagstukken (AIV) noemde het achteraf dan ook opvallend dat:

---

¹ B. Bot, ‘Visie op prioriteiten voor een toekomstig buitenlands beleid’, in: Adviesraad voor Internationale Vraagstukken (ed.), *Prioriteiten voor een toekomstig buitenlands beleid. Verslag van de AIV-Themadag* (Den Haag, 2006), 5-9, 6.

² Idem.

³ Adviesraad voor Internationale Vraagstukken, *Maatschappij en Krijgsmacht* (Den Haag, 2006), 10.

⁴ Naar de Nederlandse besluitvorming bij de deelname aan de Bosnische Burgeroorlog en de Irakoerlog werd recentelijk (respectievelijk in 2002 en in 2009) nog onderzoek gedaan door parlementaire enquêtecommissies.

Inleiding

“de regering en de Kamer tijdens het afrondende debat niet één keer verwezen naar het belang van maatschappelijke steun voor deze missie - die op dat moment immers ontbrak - of naar de noodzaak om daaraan de komende tijd extra aandacht te besteden. Tijdens dit debat ging het alleen om parlementair draagvlak of steun. Dit wijkt sterk af van een eerdere verklaring van de regering inzake de militaire acties in Irak in maart 2003. Nederland gaf daaraan toen wel politieke maar geen militaire steun: “Het ter plekke [in Irak] inzetten van Nederlandse vrouwen en mannen in deze oorlogssituatie kan alleen als daarvoor een breed draagvlak zou bestaan in Parlement en *samenleving* (cursivering AIV)”.⁵

Hiermee illustreert de AIV dat het al dan niet overgaan tot deelname aan militaire missies in een geïsoleerde politieke context wordt besloten. De AIV pleit dan ook voor meer aandacht voor het draagvlak in de maatschappij voor het algehele defensiebeleid.⁶ In het geval van Uruzgan koos de regering bewust voor een defensiebeleid waarmee het tegen de haren van het electoraat instreek.

Dit gebrek aan draagkracht voor de uitzending van Nederlandse militairen naar conflictgebieden heeft ook zijn weerslag op het draagvlak voor deelname aan VN-missies, hoewel die – in tegenstelling tot NAVO-operaties – in essentie een humanitair karakter hebben. De redenen hiervoor kan men herleiden tot uitblijvende successen bij voorgaande internationale (vredes)missies. Nederland heeft sinds de Tweede Wereldoorlog gepoogd een bijdrage te leveren aan dergelijke missies in het kader van het VN-lidmaatschap. Deze missies hebben evenwel niet altijd een succesvol einde gekend, getuige de VN-missies in Korea, Somalië en Rwanda en het debacle van de Val van Srebrenica in de Bosnische Burgeroorlog in 1995.⁷ Met deze onsuccesvolle missie op het netvlies gebrand, is het niet verrassend dat de Nederlandse regering huiverig is om militairen naar conflictgebieden te sturen.

Ondanks deze onsuccesvolle missies, en de kritieken die de Nederlandse regering door de jaren heen heeft ontvangen op de besluitvorming rond deelname aan militaire operaties, blijft de regering zich inzetten voor deelname aan militaire operaties van de VN. Zelfs het “Nederlandse trauma” van de Val van Srebrenica, waar de Nederlandse regering in 2014 door de rechtbank in Den Haag nog aansprakelijk voor werd gesteld⁸, bracht hierin weinig verandering. Tot op heden blijft de

---

⁵ Adviesraad voor Internationale Vraagstukken, *Maatschappij en Krijgsmacht*, 14.

⁶ Idem.

⁷ J. Weerdenburg, ‘Inleiding’, in: J. Weerdenburg (ed.), *Lessen uit Srebrenica. Nederland en internationale vredesmissies* (Utrecht, 1998), 7-9, 7.

⁸ De Rechtspraak, ‘ECLI:NL:RBDHA:2014:8562’,

<http://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBDHA:2014:8562> (geraadpleegd op 6 april 2015).

Inleiding

regering gehoor geven aan steunoproepen van de VN, ook indien daarvoor draagvlak in de Nederlandse samenleving ontbreekt.

Het voorgaande roept de vraag op hoe het Nederlandse defensiebeleid met betrekking tot het VN-lidmaatschap, met “multilaterale samenwerking als kompas”⁹, zich na de Tweede Wereldoorlog heeft ontwikkeld. Het vinden van een verklaring voor deze ontwikkeling kan vervolgens licht schijnen op de invulling die de Nederlandse regering tegenwoordig geeft aan het defensiebeleid met betrekking tot de VN. Dit is van belang omdat besluitvorming omtrent militaire interventies in het buitenland doorwerkt in andere politieke en maatschappelijke lagen binnen de Nederlandse samenleving. Veiligheids- en terrorismedeskundige Beatrice de Graaf stelt dan ook “dat door globalisering en vredesoperaties historische verbanden tot stand komen tussen anderszins niet of nauwelijks met elkaar verbonden plaatsen op aarde.”¹⁰ Een militair conflict aan de andere kant van de wereld kan daardoor zeer concrete gevolgen hebben voor de politieke en maatschappelijke verhoudingen in Nederland.

De AIV zag in 2006 een toenemende mondialisering en een daarmee gepaard gaande noodzaak tot multilaterale samenwerking.¹¹ Bot stelde in 2010 juist dat de natie tegenwoordig weer als enig referentiekader lijkt te werken en dat de grotere naties het vaak onderling regelen met kleinere naties als rugdekking. Hij ziet een fragmentarisering van internationale samenwerking. Aan de andere kant stelt hij dat alternatieven voor multilaterale samenwerking ontbreken. Het waarborgen van veiligheid is logischerwijs een kwestie van grensoverschrijdende samenwerking. Het multilateralisme *pur sang* verdwijnt en maakt volgens hem plaats voor een *ad hoc* internationale samenwerking.¹² Zulks terwijl multilateralisme *pur sang* volgens hem lange tijd het fundament voor het Nederlands buitenlandbeleid was.¹³

Bot spreekt van een keerpunt in het Nederlandse defensiebeleid. Na deelnamen aan (onsuccesvolle) VN-missies werd op verschillende momenten in de geschiedenis op gelijke wijze van keerpunt in het Nederlandse defensiebeleid gesproken. Zo ook na de deelname aan de Korea-Oorlog en de Bosnische Burgeroorlog. Maar was er tussen deze twee operaties daadwerkelijk veel veranderd op het gebied van defensiebeleid? Waar liggen verschillen en overeenkomsten en hoe

---

⁹ B. Bot, ‘Visie op prioriteiten voor een toekomstig buitenlands beleid’, 6.

¹⁰ B. de Graaf, ‘Enclaves van leed en werkelijkheid; wiens trauma is ‘Srebrenica’ eigenlijk?’, *Low Countries Historical Review* 121 (2006), 42-54, 42.

¹¹ Adviesraad voor Internationale Vraagstukken, *Nederland in de veranderende EU, NAVO en VN* (Den Haag, 2005), 7.

¹² Het defensiebeleid was lange tijd gestoeld op concreet vastgelegde bondgenootschappen. Met name het lidmaatschap van de NAVO werd, en wordt, gekenmerkt door dit multilateralisme. Bot voorspelde de komst van meer *ad hoc* samenwerking, waarmee hij doelt op gezamenlijk militair ingrijpen in een conflict door landen die niet op voorhand een langdurig bondgenootschap hebben vastgelegd. In dergelijke situaties vormt militaire ingrijpen een reactie op een conflict zonder dat daar eerst een mandaat, van bijvoorbeeld de VN, voor nodig is.

¹³ B. Bot, ‘Visie op prioriteiten voor een toekomstig buitenlands beleid’, 5.

Inleiding

kunnen deze worden verklaard? Welke motieven heeft de regering gehad voor deelname aan militaire missies van de VN? En welke motieven brachten een einde aan de Nederlandse deelname aan deze missies? Deze vragen worden in deze scriptie beantwoord. Hiermee staat deze scriptie uitdrukkelijk niet in het teken van militaire geschiedschrijving, maar juist in het teken van politieke geschiedschrijving. De centrale vraag die ik in met deze scriptie probeer te beantwoorden, luidt dan ook: "Hoe heeft het Nederlandse defensiebeleid met betrekking tot de VN zich ontwikkeld, en hoe kan deze ontwikkeling worden verklaard?". De focus ligt bij het beantwoorden van deze vraag op de politieke besluitvorming betreffende deelnames aan VN-missies in internationale conflicten.

Om een antwoord te geven op deze hoofdvraag wordt een vergelijkende analyse gemaakt van twee casussen, namelijk Nederlandse deelnames aan internationale missies in het kader van het VN-lidmaatschap. De eerste casus betreft de deelname van Nederland aan de Korea-Oorlog (1950-1953). Over het Nederlands Detachement Verenigde Naties (NDVN) in de Korea-Oorlog wordt nog altijd gesproken als het "vergeten bataljon" ingezet in een "vergeten oorlog". Een oorlog die overigens wel het begin inluidde van de Koude Oorlog.¹⁴ Over Korea werd naderhand gesproken als "wekker" voor het Nederlandse defensiebeleid omdat grote wijzigingen in het defensiebeleid werden aangekondigd¹⁵. Voor deze casus is gekozen omdat dit de eerste deelname aan een internationale missie in oorlogsgebied voor Nederland als VN-lid was. De casus illustreert bijgevolg hoe het Nederlandse defensiebeleid ingericht werd tijdens deze "testcase" voor de Veiligheidsraad van de VN.

Voor de tweede casus is de Bosnische Burgeroorlog (1992-1995) gekozen. Na de Val van de Berlijnse muur in 1989 kwam al snel een eind aan de Koude Oorlog en werd het Nederlandse defensiebeleid anders ingericht. De Nederlandse krijgsmacht kreeg in het kader daarvan in 1993 een extra hoofdtaak toebedeeld, te weten "crisisbeheersingstaken, waaronder zowel vredebewarende als vrede-afdwingende operaties vallen".¹⁶ Datzelfde jaar bracht de Nederlandse regering deze hoofdtaak in praktijk door deel te nemen aan de vredesmacht UNPROFOR van de VN in de Bosnische Burgeroorlog. De missie liep voor Nederland uit op een debacle. Onder het toezien oog van de hele wereld wist Dutchbat-commandant Thom Karremans zich met zijn bataljon niet staande te houden tegenover de Bosnisch-Servische militairen. Deze laatsten voerden meer dan 7.000 mannen af uit de moslimenclave Srebrenica, een "safe area" bewaakt door Dutchbat, en vermoordden hen buiten de

---

¹⁴ C. Klep en R. van Gils, *Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945* (Den Haag, 1999), 38.

¹⁵ A. ten Velde, 'Nederlanders in de Korea-Oorlog', *Utrechtse Historische Cahiers* 4 (1983) 1-77, 51.

¹⁶ C. Klep en R. van Gils, *Van Korea tot Kosovo*, 95.

Inleiding

VN-compound onder regie van Ratko Mladić, opperbevelhebber van de Bosnisch-Servische troepen.¹⁷

Deze missie, en met name de dramatische ontwikkelingen rond de door Dutchbat beveiligde moslimenclave, heeft haar stempel gedrukt op het Nederlands defensiebeleid ten aanzien van internationale militaire missies. Daarnaast is voor deze missie gekozen omdat deze geëindigd is in 1995, nu twintig jaar geleden. Ondertussen is veel bekend geworden over het verloop van de missie en de politieke besluitvorming daaromtrent. In 2003 werd het eindrapport van de Parlementaire enquêtecommissie Srebrenica uitgebracht met een oordeel over de rol van de Nederlandse regering in deze episode van de Bosnische Burgeroorlog. Sinds de Bosnische Burgeroorlog is dus geruime tijd verstreken en over het verloop hiervan zijn veel debatten gevoerd. Daarom is deze missie goed in retrospectief te plaatsen en kan een duidelijk beeld worden gevormd van de gevolgen die deze missie voor het Nederlands defensiebeleid heeft gehad. Daarnaast laat de vergelijking tussen deze missie en de missie in Korea zien hoe het defensiebeleid met betrekking tot de VN zich sinds de Korea-Oorlog heeft ontwikkeld.

De twee casussen spelen in zeer verschillende tijdvakken en de wereld is tussen deze twee missies sterk veranderd. Door de twee casussen te vergelijken worden verschillende en overeenkomstige factoren die het Nederlandse defensiebeleid met betrekking tot de VN bepalen duidelijk. Aan deze verschillen en overeenkomsten kan vervolgens generaliserend afgemeten worden hoe dit beleid zich heeft ontwikkeld sinds de Korea-Oorlog. Daarnaast wordt hiermee duidelijk welke factoren een invloed hebben op de vormgeving van het Nederlandse defensiebeleid in het kader van het VN-lidmaatschap en welke factoren hun invloed mogelijk hebben verloren. In deze factoren liggen naar verwachting verklaringen voor de ontwikkeling van het Nederlandse defensiebeleid.

Er is bewust gekozen voor de behandeling van het defensiebeleid met betrekking tot de VN, omdat de geschiedschrijving over het Nederlandse defensiebeleid van na de Tweede Wereldoorlog voornamelijk aandacht heeft voor het lidmaatschap van de NAVO en in veel mindere mate voor het lidmaatschap van de VN. Dit wordt verklaard doordat een groot deel van deze periode in de Koude Oorlog ligt. In deze periode lag de focus van het defensiebeleid meer op de bescherming van het eigen land en daardoor meer bij het NAVO-lidmaatschap. Toch is het defensiebeleid met betrekking tot de VN zeer relevant gezien de huidige hoofdtaken van defensie – vredebewarende en vredeafdwingende operaties – meer in het kader passen van het VN-lidmaatschap dan in het kader van het NAVO-lidmaatschap. De NAVO-inspanningen stonden immers voornamelijk in het teken van de Koude Oorlog.

---

¹⁷ J. Weerdenburg, 'Inleiding', 7.

Inleiding

Bij deze vergelijkende analyse wordt uiteraard in acht genomen dat aan de vergelijking van individuele casussen in zeer van elkaar verschillende tijdsperioden ook beperkingen en tekortkomingen verbonden zijn. Een vergelijkende methode kan een beperking vormen voor een sterke generalisering. Bij een dergelijke methode moet dan ook worden gewaakt voor een simplificering van de uitkomsten van de analyse. Om dit te voorkomen worden de casussen, de twee missies, geplaatst in het grotere narratief, de ontwikkeling van het defensiebeleid vanaf 1945. Hierdoor kunnen de karakteristieken van en veranderingen in de ontwikkeling van het defensiebeleid worden verklaard. Door terugkerende en veranderende mechanismen te identificeren kunnen de casussen, ondanks de grote tijdsperiode ertussen, met elkaar worden verbonden.¹⁸

Voordat de vergelijkende analyse aan bod komt, geeft hoofdstuk 1 eerst een historisch overzicht van de vorm die het Nederlandse defensiebeleid heeft gehad vanaf 1815 tot 1993. Voor dit tijdvak is gekozen omdat deze scriptie tot doel heeft de ontwikkeling te verklaren van het veranderende defensiebeleid met betrekking tot de VN in de periode beginnend met de Korea-Oorlog en eindigend met de Bosnische Burgeroorlog. In hoofdstuk 1 wordt dan ook beschreven hoe het defensiebeleid vanaf 1815 is ingericht en hoe het zich in grote lijnen heeft ontwikkeld. De nadruk ligt hierbij op internationale politieke verhoudingen.

In hoofdstuk 2 gaat de vergelijkende analyse van start met de behandeling van de eerste casus, namelijk de deelname van Nederland aan de Korea-Oorlog (1950-1953). Ik analyseer welke motieven tot deelname leidden, verklaar hoe de politieke motieven zich gedurende de missie ontwikkelden, hoe de Nederlandse deelname aan de missie tot zijn eind kwam en hoe het defensiebeleid zich verder ontwikkelde in de nasleep van deze missie. De analyse van de deelname aan de Korea-Oorlog baseer ik voornamelijk op secundaire literatuur omdat het beschikbare primair bronnenmateriaal niet omvangrijk genoeg is om voldoende informatie te bieden voor een analyse. Het primaire bronnenmateriaal, voornamelijk handelingen van de Tweede Kamer en notulen van de Ministerraad, gebruik ik ter ondersteuning van de analyse.

In hoofdstuk 3 wordt dezelfde werkwijze gehanteerd, maar dan voor wat betreft de Nederlandse deelname aan de Bosnische Burgeroorlog (1992-1995). De bevindingen van deze analyse worden nog in datzelfde hoofdstuk vergeleken met de eerdere bevindingen uit de analyse van de Nederlandse deelname aan de Korea-Oorlog. Door de omvangrijke verhoren van betrokken politici door de Parlementaire Enquêtecommissie Srebrenica, baseer ik deze analyse voornamelijk op primair bronnenmateriaal. Op basis van deze vergelijking wordt dan in de conclusie een antwoord gegeven op de hoofdvraag van deze scriptie: "Hoe heeft het Nederlandse defensiebeleid met

---

¹⁸ J. Haydu, 'Making use of the past: Time periods as cases to compare and as sequences of problem solving', *American Journal of Sociology* 104 (1998) 339-371, 351-352.

Inleiding

betrekking tot de VN zich ontwikkeld, en hoe kan deze ontwikkeling worden verklaard?" In de epiloog wordt afsluitend een lijn getrokken vanuit de bevindingen in de conclusie naar het Nederlandse defensiebeleid met betrekking tot de VN in huidige vorm.

1. Het Nederlandse defensiebeleid: een historisch overzicht

“Wij lootten erom, en wie het lot trof, ging erop uit en sloeg hem dood. Hij kwam terug en bracht niet nog een fles mee, maar met verlies van zijn halve pink door een schot. Ons geluk bestond hierin, dat ze geen geschut in hun macht hadden, anders waren wij kinderen van de dood geweest.”¹⁹

– Johannes van Oostendorp, Nederlandse fuselier tijdens de Belgische Opstand, 1831.

“Nog bevinden wij ons in het tijdperk, waarin de diplomatie zich tot woorden bepaalt, waarin zij beslist, waarin zij herroept, waarin zij bedreigt; — maar wij zijn nog niet genaderd tot het tijdstip, waarop zij zoude handelen. Vrees, dat het eerste schot den oorlog in Europa zoude doen ontbranden, houdt haar, zoo het schijnt, terug; — en welligt dat zij later, den oorlog minder vrezende, zich ook minder gehecht zal betoonen aan hare vroegere besluiten.”²⁰

– Junius van Hemert, Tweede Kamerlid, 1832.

1.1 Naar gewapende neutraliteit en zelfstandigheidspolitiek

In 1815 werd Nederland bevrijd van de Napoleontische overheersing. Koning Willem I werd geïnstalleerd en werd daarmee verantwoordelijk voor het defensiebeleid van het Koninkrijk der Nederlanden. Voor de grote mogendheden moest Nederland als buffer dienen tegen mogelijke nieuwe dreiging van Frankrijk. Zo kreeg het België binnen de landsgrenzen gevoegd. Willem I dacht met deze bondgenoten een sterke internationale militaire positie te hebben. Bij de afscheiding van België, die aanving in 1830, bleek het tegendeel waar. Onder internationale druk moest de koning zijn Tiendaagse Veldtocht in het zuiden staken. Indien hieraan geen gehoor werd gegeven, dreigde een oorlogsverklaring van onder andere Groot-Brittannië. Willem I voerde vervolgens nog jarenlang een obstructiepolitiek om de afscheiding van België tegen te gaan maar moest dit in 1839 opgeven.²¹

Hiermee kwam een korte periode van “internationale machtspolitiek” ten einde. Voor het jonge Koninkrijk der Nederlanden gold dus – net als in toekomst nog vaker zou gelden – dat politieke zeggenschap op het internationale toneel werd afgemeten aan de militaire macht van het land. In dit licht is de gelijkenis met de situatie in Nederlands-Indië ruim honderd jaar later dan ook treffend. Ook hier werd Nederland door internationale druk gedwongen een gebiedsdeel van het Koninkrijk af

---

¹⁹ G. Mak, *Ooggetuigen van de vaderlandse geschiedenis in meer dan honderd reportages* (Amsterdam, 2007), 135.

²⁰ *Handelingen II 1832*, 27, 190.

²¹ W. Bevaart, ‘Vormende jaren (1815-1870)’, in: J. Bruijn en C. Wels (ed.), *Met man en macht. De militaire geschiedenis van Nederland 1550-2000* (Amsterdam, 2003), 287-312, 288-290.

te staan aan de opstandige bevolking. Van een autonome handelingspositie voor Nederland bleek geen sprake.

Na het aftreden van Willem I in 1840, kwam zijn zoon aan de macht die een veel passievere defensiepolitiek voerde. Het defensiebeleid van Willem II richtte zich op het behoud van de eigen landsgrenzen en het zo min mogelijk betrokken raken bij internationale conflicten.²² Dit beleid zette zich voort tot aan de Tweede Wereldoorlog. In de jaren die volgden stond de Nederlandse defensie op een laag pitje. Op het politieke toneel bestond maar weinig aandacht voor het defensiebeleid. De revoluties die in 1848 in onder andere Frankrijk en Oostenrijk plaatsvonden, zorgden wel voor een politiek-bestuurlijke wijziging van het defensiebeleid. Willem II nam onder druk van onheilspellende berichten uit andere delen van Europa – en door angst voor overslaande volkswoede naar eigen land – een drastische beslissing: staatkundige hervormingen moesten worden verwezenlijkt en een commissie onder leiding van Johan Thorbecke moest in rap tempo een nieuwe constitutie vormgeven. De koning kreeg hierdoor aanzienlijk minder macht over het leger.²³

Terwijl het defensiebeleid van Nederland met betrekking tot Europa vanaf 1840 passief werd ingericht, werd het Nederlands gezag in het Oosten juist verder uitgebreid. Door militaire dwang en alliantievorming wist Nederland een aanzienlijk gezag in de Indische Archipel op te bouwen en een groot Nederlands-Indië kwam tot stand. Gebieden die eenmaal bezet waren, moesten ondanks verzet van de lokale bevolking worden behouden. Verlies hiervan betekende een aantasting van het internationaal aanzien van de Nederlandse staat. Lange tijd werd door het koloniaal bestuur gedacht dat Nederlands-Indië veilig was voor aanvallen van andere grote mogendheden. Maar in de jaren 1860 begonnen zij zich als gevolg van de ontwikkelingen in de machtsverhoudingen binnen Europa langzaam kwetsbaarder te voelen.²⁴

In de jaren 1850 werd het door internationale spanningen moeilijker voor de inmiddels aangetreden Willem III om het defensiebeleid van zijn vader te continueren. Toen in 1859 oorlog uitbrak tussen Frankrijk en Oostenrijk, ontstond grote onrust in Nederland waar een nieuwe Europese oorlog werd verwacht. De afzijdige houding in internationale conflicten leek steeds lastiger te handhaven en de regering zocht voorzichtig naar bondgenoten, maar de regering vertrouwde uiteindelijk geen enkele mogendheid. In plaats van het sluiten van bondgenootschappen werd daarom extra geld in de defensie gepompt. Het verhoogde defensiebudget werd uitgegeven aan de

---

²² B. Schoenmaker, 'Een volksleger krijgt vorm 1839-1914', in: B. Schoenmaker (ed.), *200 jaar koninklijke landmacht 1814-2014* (Amsterdam, 2014), 60 en 61.

²³ H. te Velde, 'Van grondwet tot grondwet. Oefenen met parlement, partij en schaalvergroting, 1848-1917', in: R. Aerts, H. de Liagre Böhl, P. de Rooy en H. te Velde (ed.), *Land van Kleine gebaren. Een politieke geschiedenis van Nederland 1780-1990* (Amsterdam, 1999), 99-175, 101.

²⁴ J. de Moor, 'Met klewang en karabijn: militaire geschiedenis van Nederlands-Indië (1815-1849)', in: J. Bruijn en C. Wels (ed.), *Met man en macht. De militaire geschiedenis van Nederland 1550-2000* (Amsterdam, 2003), 199-244, 213 en 215.

bouw van een groot vestingstelsel om Nederland beter te kunnen verdedigen in het geval van verwachte agressie van aangrenzende mogendheden.²⁵

In de jaren 1860 bleek het gevaar te komen van een land dat eerder nog door de minister van Oorlog als “natuurlijke bondgenoot” was gekenmerkt. Vanaf 1864 begon Pruisen onder leiding van Otto von Bismarck aan een reeks oorlogen, waaronder een oorlog met Oostenrijk om de hegemonie in “Groot Duitsland”. Het Pruisische leger bleek oppermachtig en versloeg de Oostenrijkers. De militaire activiteiten van Von Bismarck culmineerde in de annexatie van een aantal Duitse staten om uiteindelijk in 1870 tot één groot, verenigd Duitsland te leiden. Nederland werd zich bewust van de dreiging van dit Duitse Rijk aan de oostgrens. De regering en de Tweede Kamer werden het erover eens dat de Nederlandse defensie nu echt gemoderniseerd moest worden om van enige waarde in conflicten te kunnen zijn.²⁶

Binnen dit gemoderniseerde defensiebeleid nam de verdediging van het eigen land een centrale plaats in. De regering richtte zijn beleid dus niet op een sterke internationale positie door het sluiten van bondgenootschappen. Het probeerde onder de radar van de grote mogendheden te blijven en haar eigen onafhankelijke bestaan voort te zetten.²⁷ De modernisering van het defensiebeleid bracht Nederland geen internationaal aanzien. Het volksleger, bestaande uit slechts 29.500 man – aanzienlijk kleiner in aantal dan legers van de omringende landen – stelde militair gezien weinig voor. Dit maakte Nederland geen aantrekkelijke bondgenoot voor welke grote natie dan ook. Dit betekende wel dat Nederland zich grotendeels buiten de machtspolitiek in Europa wist te houden.²⁸ Het vormde in die zin dus een essentieel onderdeel van de al langer gevoerde onthoudingspolitiek. Dit beleid werd ook hierna nog lang gecontinueerd, althans binnen de eigen landsgrenzen in Europa.

Ook de laatste decennia van de negentiende eeuw bleef het beleid binnen de eigen landsgrenzen gericht op onthoudingspolitiek. Wel groeide de angst voor betrokkenheid bij een Europees conflict, vooral wanneer de hoofdrolspelers in dit conflict Duitsland, Groot-Brittannië en Frankrijk zouden zijn. Om bij een dergelijk conflict de dans te ontspringen, moest van Nederland een meer afschrikkende werking uitgaan. In het kader hiervan werd het veldleger vergroot om zo meer militair ontzag in te boezemen voor Nederland bij andere mogendheden.²⁹ Dit defensiebeleid staat in

---

²⁵ W. Bevaart, ‘Vormende jaren (1815-1870)’, 299.

²⁶ Idem, 302.

²⁷ B. Schoemaker, ‘Een volksleger krijgt vorm 1839-1914’, 77.

²⁸ W. Klinkert, ‘Van Waterloo tot Uruzgan. De militaire identiteit van Nederland’, *Militaire Spectator* 177 (2008), 436-448, 442.

²⁹ J. Schulten, ‘Gewapende neutraliteit en Tweede Wereldoorlog (1870-1949)’, in: J. Bruijn en C. Wels (ed.), *Met man en macht. De militaire geschiedenis van Nederland 1550-2000* (Amsterdam, 2003), 313-339, 314 en 321.

de historiografie bekend als het beleid van “gewapende neutraliteit” en de politiek hierachter als “zelfstandigheidspolitiek.”³⁰

1.2 Neutraliteit en twee wereldoorlogen

Het defensiebeleid in de jaren tachtig en negentig van de negentiende eeuw stond vrijwel volledig in het teken van het continueren van de zelfstandigheidspolitiek, waarbij de onthouding van conflicten werd gecombineerd met een meer afschrikwekkend karakter van het landsleger. Daarom werd verder gebouwd aan de vestingwerken die uiteindelijk gereed waren bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Ook werd aan het eind van de negentiende eeuw het defensiebudget verhoogd om zo te bouwen aan een kwantitatief én kwalitatief veldleger. De spanningen in Europa – een oorlog tussen Frankrijk en Duitsland leek op komst – maakten de politiek bereidwillig voor het verhogen van het defensiebudget.³¹ De Nederlandse politiek had begrepen dat investeringen het fundament vormden onder de gewapende neutraliteit. Dit was essentieel om de zelfstandigheidspolitiek in praktijk te brengen. Internationale spanningen tussen andere mogendheden zijn hierin de verklarende factor.

Begin 1900 werd politieke discussie gevoerd over de manier waarop het defensiebeleid in internationaal opzicht was ingericht. Zelfs koningin Wilhelmina bemoeide zich hiermee; zij had uiteindelijk de doorslaggevende stem die bepaalde dat Nederland geen bondgenootschappen zou sluiten. Eventuele bondgenootschappen konden agitatie wekken bij een andere grote mogendheid en Nederland tegelijkertijd afhankelijk maken van de machtigere bondgenoot. Zo zou een bondgenootschap met Duitsland – een wens van minister-president Abraham Kuyper – tot spanningen met Groot-Brittannië leiden. Hiermee zouden vervolgens de bezittingen in de Indische archipel in gevaar komen. De politieke nadruk bleef liggen op de zelfstandigheid van Nederland. Zolang de regering het gevoerde defensiebeleid internationaal kon verantwoorden op basis van het volkenrecht, zouden de grote mogendheden overtuigd blijven van de Nederlandse neutraliteitswens.³²

In 1914 kwamen de Europese spanningen tot uitbarsting en werd het Nederlandse defensiebeleid op de proef gesteld. Koningin Wilhelmina gaf op 28 juli 1914 een

---

³⁰ Deze terminologie is pas sinds 1920 gangbaar geworden, maar al vanaf de jaren 1880 zeer toepasbaar op het Nederlandse defensiebeleid. De term “gewapende neutraliteit” doelt op een defensiebeleid waarbij militaire kracht wordt getoond zonder conflicten te veroorzaken. Andere mogendheden moesten dit beleid niet als bedreigend ervaren. De militaire kracht van Nederland moest enkel voorkomen dat het land door andere mogendheden werd aangevallen. De term “zelfstandigheidspolitiek” doelt op de buitenlandpolitiek die dit defensiebeleid mogelijk maakte. De regering wilde hierin een eigen koers uitzetten. Het defensiebeleid van Nederland mocht niet voorgeschreven worden door andere mogendheden. Bondgenootschappen werden daarom vermeden.

³¹ B. Schoemaker, ‘Een volksleger krijgt vorm 1839-1914’, 89.

³² J. den Hertog, ‘Zelfstandigheidspolitiek. De achtergrond van een cruciale term in het buitenlands beleid van Nederland 1900-1940’, *Low Countries Historical Review* 124 (2009), 163-184, 168.

neutraliteitsverklaring af om de Nederlandse houding ten aanzien van de oorlog een duidelijk karakter te geven. Na deze verklaring werd het Nederlandse leger gemobiliseerd om te reageren op eventuele schendingen van die neutraliteit.³³ Waar het aangrenzende België wel direct betrokken raakte bij de Eerste Wereldoorlog – op 4 augustus 1914 viel Duitsland België binnen – ontspong Nederland de dans. De regering en andere politici zagen hierin de bevestiging van het succes van het defensiebeleid in internationale context. Hoewel de oorlog het buitenlandbeleid weer bovenaan de politieke agenda had gezet, werd de gewapende neutraliteit zelf geen onderdeel van discussie.³⁴

Het einde van de oorlog betekende een overwicht van de geallieerde overwinnaars in Europa. Zij waren Nederland niet direct goedgezind. De regering had zichzelf in moeilijk politiek vaarwater gebracht door de Duitse keizer Wilhelm II in 1918 onderdak te geven. Nederland weigerde in de jaren daarna de keizer aan Frankrijk of Engeland uit te leveren. Het land had immers niets met de oorlog te maken gehad en wilde zodoende niet zomaar een vreemdeling uitleveren. Nadat de Duitse keizer in 1923 was teruggekeerd naar Duitsland betekende dit geen ontspanning voor het defensiebeleid van Nederland. Duitsland had inmiddels de agitatie van Frankrijk gewekt door de voorwaarden uit het Verdrag van Versailles niet na te komen. Ondertussen bleef de Nederlandse regering vasthouden aan de zelfstandigheidspolitiek.³⁵

In deze roerige jaren werd de Volkenbond opgericht, juist om een oplossing voor de spanningen tussen de grote mogendheden te bieden. Toetreding tot de Volkenbond bedreigde voor Nederland echter het neutraliteitsprincipe. De regering was vooral bezorgd over de dwingende deelname aan sancties die het lidmaatschap met zich meebracht. Maar niet toetreden tot de Volkenbond kon Nederland ook tot een “internationale paria” maken. In 1920 werd na verhitte politieke discussies besloten toch toe te treden tot de Volkenbond. Het bleek uiteindelijk voornamelijk een politieke unie tot behoud van de status quo voor de overwinnaars van de Eerste Wereldoorlog. Hierdoor bleef het lidmaatschap nog tot aan de Tweede Wereldoorlog onderwerp van discussie. Diverse politici bleven waarschuwen dat het lidmaatschap het behouden van de neutraliteit bij een mogelijk conflict onmogelijk maakte.³⁶ Nederland wilde dus niet tot volledige afzijdigheid overgaan, maar zocht een internationaal raamwerk waarbinnen het eigen defensiebeleid het beste tot uiting kwam. Toch bleek het toetreden tot de Volkenbond geen grote omslag voor het Nederlandse defensiebeleid. De regering onthield zich van deelname aan militaire conflicten en bleef vasthouden aan neutraliteit en zelfstandigheid; zo ook bij aanvang van de Tweede Wereldoorlog.

---

³³ J. Schulten, ‘Gewapende neutraliteit en Tweede Wereldoorlog (1870-1949)’, 323.

³⁴ S. Maaskant, ‘Twee wereldoorlogen 1914-1945’, in: B. Schoemaker (ed.), *200 jaar koninklijke landmacht 1814-2014* (Amsterdam, 2014), 92-137, 103.

³⁵ J. den Hertog, ‘Zelfstandigheidspolitiek. De achtergrond van een cruciale term in het buitenlands beleid van Nederland 1900-1940’, 176.

³⁶ J. den Hertog, ‘Zelfstandigheidspolitiek. De achtergrond van een cruciale term in het buitenlands beleid van Nederland 1900-1940’, 182.

Nadat hij in 1933 aan de macht was gekomen in Duitsland, ging Adolf Hitler in 1936 over tot de aanval op Abessinië (thans: Ethiopië). Groot-Brittannië gaf de in de voorgaande jaren gevoerde politiek van “niet-bewapenen” op, gevolgd door Frankrijk. Nederland verklaarde zich weer neutraal maar besloot wel het defensiebudget te verhogen. Doordat het in Nederland ontbrak aan een oorlogsindustrie, en doordat buitenlandse leveranciers zich richtten op het bewapenen van de eigen natie, lukte het de regering niet een daadkrachtig leger op te bouwen. Toen de Tweede Wereldoorlog in 1939 uitbrak werd dit halfslachtige leger gemobiliseerd en nam de regering een afstandelijke positie aan ten aanzien van de betrokken mogendheden.³⁷ Op 10 mei 1940 maakte de Duitse aanval op Nederland echter een eind aan de lang gekoesterde neutraliteit. Een periode van vijf jaar Duitse bezetting brak aan.

De Tweede Wereldoorlog had ook gevolgen voor de Nederlandse koloniën. In 1932 bezette Japan Mantsjoerije en trad uit de Volkenbond. In 1936 viel Japan vervolgens China binnen. Deze opeenvolgende gebeurtenissen lieten in Nederlands-Indië de alarmbellen afgaan. Japan ging over tot economische eisen jegens de kolonie en een confrontatie leek onvermijdelijk. De koloniale autoriteiten wezen deze eisen echter van de hand. De Verenigde Staten (VS) en Groot-Brittannië hadden Nederland immers verzekerd van steun bij een Japanse aanval. In 1941 gaven Roosevelt en Churchill de autoriteiten echter te kennen dat het zwaartepunt van de strijd in Europa lag. Toen Japan in 1942 aanviel, bleek Nederlands-Indië onverdedigbaar. De geallieerde steun bleef uit en het KNIL capituleerde na twee weken.³⁸

Op 5 mei 1945 capituleerde Duitsland en eindigde de Tweede Wereldoorlog voor Nederland. In tegenstelling tot na de Eerste Wereldoorlog heerste onder politici nu een gevoel van mislukking van het neutraliteitsbeleid. Een nieuw beleid moest vorm krijgen waarin werd uitgegaan van betrokkenheid bij een eventueel nieuw wereldconflict. Passieve neutraliteit moest plaatsmaken voor een actief veiligheidsbeleid waartoe Nederland bondgenoten moest vinden. De VS zou in de jaren die hierop volgden verworden tot de belangrijkste relatie voor dit nieuwe Nederlandse defensiebeleid.³⁹ De VS legden zelf echter de focus op een internationaal veiligheidsorgaan: de Verenigde Naties (VN).

1.3 Koude Oorlog en nieuwe prioriteiten

Na afloop van de Tweede Wereldoorlog ontstond bij de geallieerde mogendheden een sterke behoefte aan een collectief orgaan ten behoeve van het behoud van de wereldvrede. Het moest bestaan uit een samenwerkingsverband met wederzijdse verplichtingen tussen de verschillende

---

³⁷ P. de Geus, *Staatsbelang en krijgsmacht. De Nederlandse defensie tijdens de Koude Oorlog* (Den Haag, 1998), 17.

³⁸ J. de Moor, ‘Met klewang en karabijn: militaire geschiedenis van Nederlands-Indië (1815-1849)’, 232.

³⁹ H. Schaper, ‘Het Nederlandse veiligheidsbeleid 1945-1950’, *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden* 96 (1981), 277-299, 278.

grootmachten. In essentie leek het op de Volkenbond die was opgericht tijdens het interbellum en waarvan de Tweede Wereldoorlog het *testimonium paupertatis* werd. De oprichting van de VN in 1945 was een nieuwe poging om een fundament te krijgen onder een mondiale veiligheidsgarantie. Het bleek een illusie.⁴⁰

Nederland was een van de voorlopers bij de oprichting van de VN. Een systeem van collectieve veiligheid moest de internationale vrede waarborgen. Daarnaast was het voor een militair zwakke natie als Nederland een instrument om internationale belangen te verdedigen. Naarmate de definitieve vorm van de VN steeds meer zichtbaar werd, groeide het ongenoegen bij de regering over het resultaat hiervan. Net als eerder bij de toetreding tot de Volkenbond ontstond een politieke discussie over lidmaatschap van de VN. En net als eerder wilde de Nederlandse regering geen internationale paria worden door een afzijdige positie in te nemen. De Tweede Wereldoorlog had bewezen dat Nederland zich niet buiten internationale conflicten kon houden. Daarnaast zette de VS de Europese staten onder druk om mee te werken aan de VN.⁴¹

Toetreding tot de VN bleek onvermijdelijk. Maar de regering was teleurgesteld over de eigen positie en mogelijkheden binnen het lidmaatschap. Toch betekende het een grote omslag in het defensiebeleid. Voor onthouding en neutraliteit was geen ruimte meer. Deze omslag verliep moeizaam en de regering bleef, zoals uit de volgende hoofdstukken zal blijken, nog decennialang onwennig zoeken naar een defensiebeleid met betrekking tot multilaterale samenwerkingsverbanden. Met de toetreding tot de VN was de gewapende neutraliteit van voor de Tweede wereldoorlog opgegeven, maar het loslaten van de zelfstandigheidspolitiek viel minder in de smaak bij de regering. Nederland had verwacht als een grote mogendheid in het samenwerkingsverband te worden opgenomen. Het Koninkrijk telde immers tachtig miljoen inwoners, als de koloniën werden meegeteld tenminste. De grote mogendheden dachten hierover anders: Nederland werd niet één van de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad en kreeg deswege geen vetorecht. De oprichting van de VN resulteerde voor de regering in een politieke deceptie.⁴²

Volgens de Tweede Kamer kon de VN juist door het vetorecht – wat de Nederlandse regering eerst nog zelf probeerde te verkrijgen – geen garantie bieden voor de wereldvrede. Tweede Kamerlid voor de Partij van de Arbeid Jaap Burger stelde dan ook dat het misplaatst was om

---

⁴⁰ J. Hoffenaar, 'Voorwaarts verdedigen 1949-1989', in: B. Schoenmaker (ed.), *200 jaar koninklijke landmacht 1814-2014* (Amsterdam, 2014), 162-219, 162.

⁴¹ I. Megens, *American aid to NATO allies in the 1950s: the Dutch case* (Groningen, 1994), 30 en J. Hoffenaar, 'Voorwaarts verdedigen 1949-1989', 162.

⁴² C. Klep en R. van Gils, *Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945*, 27.

“deze United Nations Organisation als garantie voor de toekomstige wereldvrede tout court te zien, wanneer men let op het feit, dat juist de meest essentiële vraag in dezen, de vraag n.l. hoe het staat met de machtsverhoudingen tussen de grote Mogendheden in het United Nations Charter, juist ongeregeld is gebleven in deze zin, dat men daarvoor heeft gecreëerd het z.g. veto. Omtrent deze onderlinge machtsverhoudingen is in werkelijkheid geen regeling getroffen, maar is eenvoudig uitgegaan van de vooropstelling van eenstemmigheid tussen de grote Mogendheden, van de rule of unanimity.”⁴³

Maar de oplopende spanningen tussen de VS en de Sovjet Unie hadden al bewezen dat deze “*rule of unanimity*” een farce was. Het uitbreken van de Korea-Oorlog, en het feit dat de VN in het gebied enkel kon ingrijpen doordat de Sovjet Unie de vergaderingen van de VN voor enkele maanden boycotte, was hiervan het dodelijke bewijs. De onvrede over de VN nam toe tijdens het conflict in Nederlands-Indië, waar Soekarno na de Tweede Wereldoorlog de Republiek Indonesië had uitgeroepen. Nederland probeerde de soevereine heerschappij in de kolonie te herwinnen met twee “politioele acties”.⁴⁴ Gedwongen door de de VS en de VN moest Nederland de strijd echter staken. Net als in 1830 moest het land onder internationale druk in 1949 wederom een gebiedsdeel afstaan.⁴⁵

Om een antwoord te bieden aan de dreiging van de Sovjet Unie, die een groot deel van Midden-Europa onder controle had, verenigde Nederland zich in 1948 met Frankrijk, Groot-Brittannië, België en Luxemburg in de Westerse Unie (WU). In 1949 liep de spanning tussen de Sovjet en de VS op en resulteerde in de tweedeling van Duitsland. De net opgerichte VN was hiermee vleugellam geworden door het vetorecht dat door zowel de Sovjet Unie als de VS veelvuldig werd ingezet.⁴⁶ In datzelfde jaar ging de WU op in de Noord Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) waartoe ook de VS behoorden. Het defensiebeleid van Nederland zou vanaf dat moment gedomineerd worden door het lidmaatschap van de NAVO. Dit lidmaatschap bracht bij aanvang van de jaren 1950 de noodzaak tot verhoging van het defensiebudget. Maar de Nederlandse politiek was hiervan geen voorstander.⁴⁷

Budgetverhoging en de verdere opbouw van de Nederlandse krijgsmacht konden in het kader van het NAVO-lidmaatschap echter niet uitblijven. Onderdeel van het lidmaatschap was het *Mutual Defense Aid Programme* (MDAP) dat wederkerige militaire hulp aan leden van de NAVO

---

⁴³ *Handelingen II* 1949, 68, 1686.

⁴⁴ R. Kok, E. Somers en L. Zweers, *Koloniale Oorlog 1945-1949. Van Indië naar Indonesië* (Amsterdam, 2009), 7.

⁴⁵ I. Megens, *American aid to NATO allies in the 1950s: the Dutch case*, 26.

⁴⁶ J. Brouwer en I. Megens, ‘De Koude Oorlog (1949-1990)’, in: J. Bruijn en C. Wels (ed.), *Met man en macht. De militaire geschiedenis van Nederland 1550-2000* (Amsterdam, 2003), 383-410, 383.

⁴⁷ H. Schaper, ‘Het Nederlandse veiligheidsbeleid 1945-1950’, 294.

inhiel. In ruil voor de steun van bondgenoten moest Nederland wel in staat zijn een wederkerige militaire bijdrage te leveren. Deze bijdrage werd wel zo beperkt mogelijk gehouden en begrensd door een inzet die strikt noodzakelijk was door aangegane internationale verplichtingen. De Nederlandse regering zocht de grenzen van het NAVO-lidmaatschap op.⁴⁸ De Korea-Oorlog (1950-1953) vormde uiteindelijk de impuls tot verhoging van de defensie-inspanningen van Nederland in internationaal verband. Hier wordt uitvoeriger bij stilgestaan in hoofdstuk 2.

Eind jaren 1950 besloot de NAVO, onder leiding van de VS, tot de opstelling van kernwapens in Europa. De Nederlandse regering stemde hiermee in: kernwapens waren goedkoper dan de conventionele wapens en maakten de verdediging tegen een aanval van de Sovjet Unie sterker. Ook werd eind 1959 een bilaterale overeenkomst gesloten met de VS over de inzet van nucleaire wapens door de Nederlandse krijgsmacht. Rond 1960 was, met onder andere de toestemming tot plaatsing van kernwapens en het bilaterale verdrag met de VS, de eerste opbouwfase van de Nederlandse defensie gerealiseerd en kondigde de regering wederom de modernisering van het defensiebeleid aan. Eind jaren 1960 bleek echter al dat het defensiebudget hiervoor onvoldoende ruimte bood.⁴⁹

Het defensiebeleid bleef begin 1970 de politiek domineren. Bij de kabinetsformatie van 1973 werden uiteindelijk de knopen doorgelukt. Dit resulteerde in bezuinigingen op de Nederlandse defensie. De omvang van het defensiepersoneel werd sterk teruggebracht in de jaren die volgden. De hervormingen wekten de vrees bij militairen en politici dat niet langer aan de NAVO-verplichtingen kon worden voldaan, toch zette het Kabinet-Den Uyl door. Het kabinet formuleerde de nieuwe doelstelling van het defensiebeleid als “het leveren van een voldoende en evenredige bijdrage”.⁵⁰

Pas eind jaren 1970 traden Nederlandse militairen voor het eerst na de Korea-Oorlog weer in internationaal verband op. Dit vond niet plaats in het kader van het NAVO-lidmaatschap maar in het kader van het VN-lidmaatschap. Nederland leverde een aanzienlijke bijdrage aan de *United Nations Interim Force in Libanon* (UNIFIL). Hierbij ging het om een vredesoperatie; het leger voerde slechts observaties en patrouilles uit. Tegenover een dergelijke missie was de Nederlandse regering stukken welwillender dan tegenover deelname aan de Korea-Oorlog. In de jaren die volgden werden Nederlandse militairen veelvuldig op soortgelijke wijze in internationaal verband ingezet.⁵¹ De nadruk van het Nederlandse defensiebeleid lag dus na de Korea-Oorlog vooral op het waarborgen van de internationale veiligheid en vrede. Daarnaast moest Nederland in het kader van het NAVO-lidmaatschap bijdragen aan de verdediging tegen mogelijke agressie van de Sovjet Unie.

---

⁴⁸ I. Megens, *American aid to NATO allies in the 1950s: the Dutch case*, 49.

⁴⁹ J. Brouwer en I. Megens, ‘De Koude Oorlog (1949-1990)’, 396.

⁵⁰ P. de Geus, *Staatsbelang en krijgsmacht. De Nederlandse defensie tijdens de Koude Oorlog*, 157.

⁵¹ J. Brouwer en I. Megens, ‘De Koude Oorlog (1949-1990)’, 400.

Begin jaren 1980 leek het conflict tussen Oost en West te verhevigen. In Nederland heerste politieke discussie – gevoed door onrust in de samenleving – over het al dan niet plaatsen van kruisvluchtwapens op Nederlands grondgebied. In 1984 bracht het kabinet-Lubbers-Van Ardenne een defensienota uit waarin het de kruisvluchtwapens, als zijnde kernwapens, “politieke wapens” en “middelen voor de politiek van oorlogsvoorkoming” noemde.⁵² Toch probeerde de regering een beslissing hierover uit te stellen. Net als bij de besluitvorming rond de deelname aan de Korea-Oorlog werden de grenzen van internationale verplichtingen opgezocht. Een beslissing volgde pas in 1985; besloten werd dat 48 kruisvluchtwapens op de basis in Woensdrecht werden geplaatst. Vanaf 1987 vonden vergaande onderhandelingen tussen de Sovjet Unie en de VS plaats. Deze eindigden met de Val van de Berlijnse Muur in 1989: dit luidde het eind in van de Koude Oorlog.⁵³

Vanaf 1989 verkeerde het defensiebeleid in een “permanente staat van reorganisatie en herstructurering”. De regering ging uit van een nieuwe wereldorde, gebaseerd op vriendschappelijke betrekkingen. Een verkleining van de krijgsmacht leek mogelijk. De Sovjet-Unie vormde namelijk geen reële militaire bedreiging meer. Vanwege deze verkleining van de krijgsmacht antwoordde de Nederlandse regering negatief op verzoeken van de VS en Groot-Brittannië tot deelname van gevechtseenheden aan operatie *Desert Storm* in Irak (1991). In 1993 bleek de verwachte nieuwe wereldorde minder vreedzaam: conflicten ontstonden in onder meer Irak, Joegoslavië en Somalië. De Nederlandse regering – Nederland was inmiddels voorzitter van de Europese Gemeenschap – voorzag voor het land een voortrekkersrol in de bescherming van de internationale rechtsorde. De prioriteiten van de Nederlandse defensie werden vastgesteld op crisisbeheersingstaken.⁵⁴ Deze nieuwe prioriteiten bleken van illusionaire aard. Zoals in hoofdstuk 3 zal blijken, kreeg Nederland tijdens de Bosnische Burgeroorlog het deksel op de neus.

1.4 Conclusie

Dit historisch overzicht eindigt met de nieuwe vastgestelde prioriteiten in 1993. De periode 1992-1993 vormt het startpunt van hoofdstuk 3. In dit hoofdstuk wordt de Nederlandse deelname aan de VN-missie tijdens de Bosnische Burgeroorlog geanalyseerd en vergeleken met de uitkomsten van de analyse van de deelname aan de Korea-Oorlog in hoofdstuk 2. In het bovenstaand historisch overzicht zijn een viertal thema’s te onderscheiden. Deze thema’s vormen een rode draad bij de vergelijkende analyse, uitgevoerd in de komende twee hoofdstukken.

De (gewenste) positie van Nederland in de internationale politiek, blijkt essentieel geweest voor de ontwikkeling in het defensiebeleid van de regering tot aan de Tweede Wereldoorlog. De

---

⁵² Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Defensienota 1984-1993* (Den Haag, 1984), 37.

⁵³ P. de Geus, *Staatsbelang en krijgsmacht. De Nederlandse defensie tijdens de Koude Oorlog*, 203.

⁵⁴ A. Staden, R. de Wijk, C. Homan en D. Zandee, *Krijgsmacht of Vredesmacht? Keuzen voor de Nederlandse defensie in de 21e eeuw* (Den Haag, 1999), 31-34.

regering had als prioriteit niet betrokken te raken bij internationale conflicten en tegelijkertijd niet zijn internationale aanzien verliezen door volledige afzijdigheid. De regering wilde vooral zijn eigen landsgrenzen behouden. Tot aan de Eerste Wereldoorlog hield Nederland daarom vast aan neutraliteit en zelfstandigheid. De Eerste Wereldoorlog zette dit beleid onder druk. In het Interbellum is een spagaat waar te nemen van enerzijds het behouden van de eigen neutraliteit en anderzijds meedoen op internationaal niveau om zo geen “paria” te worden. De verwachting is dat dit laatste motief steeds meer de boventoon is gaan voeren na de Tweede Wereldoorlog. Maar motiveert dit ook de Nederlandse deelname aan VN-missies? De vergelijkende analyse in de volgende twee hoofdstukken toetst deze veronderstelling. Politieke motivatie, met betrekking tot de Nederlandse positie in de internationale politieke verhoudingen, is dan ook het eerste thema waarlangs de analyse wordt uitgevoerd.

Eerder in de geschiedenis bleek, bijvoorbeeld tijdens de afscheiding van België en Indonesië, dat het Nederlandse defensiebeleid sterk werd beïnvloed door de grote mogendheden en een autonome handelingspositie sterk werd beperkt. Ter verdediging van het eigen land en om een aandeel te hebben in het internationale vredesbeleid, moest de regering na de Tweede Wereldoorlog opzoek naar grote internationale samenwerkingsverbanden. Het land leek dit te vinden in de NAVO en de VN. In teken van het lidmaatschap van deze organisaties, ging Nederland een aantal verplichtingen aan. Maar gaf het daarmee ook zijn autonomie met betrekking tot het defensiebeleid op? En is bij de deelname aan VN-missies sprake van enige Nederlandse autonomie? Een autonome handelingspositie met betrekking tot het defensiebeleid – of het gebrek aan autonomie – vormt bijgevolg het tweede thema in de vergelijkende analyse.

Vanaf 1919 geldt in Nederland een algemeen stemrecht. Verwacht mag worden dat draagvlak voor militaire operaties daarmee belangrijker werd voor de politieke besluitvorming hieromtrent. Zeker na het einde van de Tweede Wereldoorlog lijkt het defensiebeleid een groter thema in de Nederlandse politiek te worden. Vanaf de jaren 1980 – met het debat over de plaatsing van kruisvluchtwapens – lijkt de publieke opinie zich meer bezig te houden met defensievraagstukken. Zoals in de inleiding al aangehaald benadrukt ook de Adviesraad voor Internationale Vraagstukken het belang van draagkracht onder de samenleving bij deelname aan militaire missies. Maar is de regering wel meer rekening gaan houden met het draagvlak onder de bevolking voor deelname aan internationale militaire conflicten? Of wordt dit beleid nog steeds, net zoals voor de Tweede Wereldoorlog, los van de publieke opinie gevoerd? Deze vragen probeer ik te beantwoorden aan de hand van het derde thema dat in de analyse aan bod komt: de mate van draagvlak onder de bevolking – en de publieke opinie die hiermee gepaard gaat – en de politieke aandacht hiervoor bij besluitvorming over de deelname aan de missies.

Het Nederlandse defensiebeleid: een historisch overzicht

Het is duidelijk geworden dat tijdens de ontwikkeling van het defensiebeleid van voor de Tweede Wereldoorlog grootschalige conflicten voor wijzigingen in het defensiebeleid zorgden. Na grote militaire conflicten in de wereld werd het Nederlandse defensiebeleid onder de loep genomen. Vervolgens kondigde de regering nieuwe maatregelen en hervormingen aan. Maar hoe heeft het lidmaatschap van de VN, en de missies waaraan Nederland in het kader daarvan deelnam, het Nederlandse defensiebeleid veranderd? De nasleep van de twee behandelde missies voor het defensiebeleid in de jaren die op de missies volgden, is het laatste thema van de vergelijkende analyse in de komende twee hoofdstukken.

2. Het NDVN naar Korea (1950-1953): een symbolische bijdrage

“Hij ligt onder een truck als een Chinees langsloopt. Brugman houdt zich net als Linzel en Goossens dood, maar de Chinees wil het zekere voor het onzekere nemen. Hij haalt de trekker over. Het wapen ketst. Weer probeert hij het. Brugman voelt het staal op zijn voorhoofd. Opnieuw ketst het wapen. De Chinees geeft Brugman een schop en loopt door.”⁵⁵

– Sergeant Max Brugman overleefde zijn uitzending naar Korea ternauwernood.

“Vrijwillig zijn wij toegetreden tot een wereldorganisatie, die, wat hier geschiedde, juist wil voorkomen of ongedaan maken. Vrijwillig hebben wij een instituut geschapen van collectieve veiligheid. (...) Dan lijdt het ook geen twijfel, of ook Nederland is, op grond van zijn lidmaatschap der Verenigde Naties, gebonden en, naar mijn overtuiging, meer dan alleen maar moreel gebonden, aan de oproep van de Veiligheidsraad gehoor te geven.”⁵⁶

– Leo Beaufort, Tweede Kamerlid voor de Katholieke Volkspartij, 1950.

2.1 Bellum iustum

Eind jaren 1940 liepen de spanningen tussen de VS en de Sovjet Unie steeds verder op. De vijandigheden tussen de kapitalistische en communistische wereld culmineerde op 25 juni 1950 tot een oorlog in Korea. Het noordelijk regime was, gesteund door de Sovjet Unie, het zuidelijk deel van het schiereiland binnengevallen. In de VN-veiligheidsraad werd Noord-Korea tot agressor veroordeeld – de Sovjet Unie boycotte de VN op dit moment voor enkele maanden – waarmee militair ingrijpen mogelijk werd. Hierop kreeg Nederland het verzoek van de VN tot militaire deelname aan het conflict. In eerste instantie leverde de regering met het zenden van het schip Hr. Ms. Evertsen vanuit Indonesische wateren een zeer kleine bijdrage. Hier namen de VN, gedomineerd door de VS, geen genoegen mee. Na enkele maanden dwarsliggen, besloot de regering toch tot de zending van een gevechtseenheid naar Korea: het Nederlands Detachement Verenigde Naties (NDVN) werd op 26 oktober 1950 ingescheept.⁵⁷

Hoewel een meerderheid van de Tweede Kamer de regering steunde bij de zending van militairen naar het conflict was een aantal Kamerleden niet enthousiast. Volgens Henk Gorter, Tweede Kamerlid voor de Communistische Partij Nederland (CPN), was duidelijk dat “zowel soldaten

---

⁵⁵ R. Stiphout, *De bloedigste oorlog. Het vergeten bataljon Nederlandse militairen in Korea* (Amsterdam, 2009), 127.

⁵⁶ *Handelingen I 1950*, 54, 857.

⁵⁷ C. Klep en R. van Gils, *Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945*, 36.

van Amerika als de bevolking van Korea” werden geofferd aan “Amerikaanse verkiezingsuitslagen”.⁵⁸ Maar ook de regering was – zoals al bleek toen enkel een schip werd gestuurd na de eerste oproep van de VN – in eerste instantie zeer terughoudend geweest. Hiervoor is een aantal verklaringen te noemen. In de eerste plaats was Nederland niet blij met de wijze van de totstandkoming van de VN, zoals in hoofdstuk 1 al naar voren kwam. Daarnaast was de regering geen voorstander van de Zuid-Koreaanse president Syngnam Rhee die op corrupte wijze zijn land bestuurde en oppositieleden met geweld uitschakelde.⁵⁹

Ook binnenlandse problemen zorgden voor terughoudendheid voor deelname aan het Koreaanse conflict bij de regering. Nederland was nog in een fase van wederopbouw en kende financiële moeilijkheden. Dit gold ook voor het leger, dat nog maar net uit Nederlands-Indië was vertrokken. De regering stelde de staatsfinanciën nu in het teken van sociaaleconomische wederopbouw en deelname aan een militair conflict – nota bene in een gebied waar geen Nederlandse belangen aanwezig waren – was niet ingecalculeerd. Van het sturen van grondtroepen naar Korea – de VS vroegen om een bataljon van minstens duizend man – kon volgens minister-president Willem Drees geen sprake zijn.⁶⁰ Dit roept de vraag op welke motieven voor een omslag zorgden. Met andere woorden: welke motieven lagen ten grondslag aan het besluit van de regering om het NDVN naar Korea te sturen?

Uit de notulen van de Ministerraad – en uit zeer terughoudende verklaringen van de betrokken ministers ten overstaande van de Tweede Kamer – blijkt dat van Amerikaanse zijde rechtstreekse politieke druk is uitgeoefend op de Nederlandse regering. De Amerikaanse ambassadeur Selden Chapin stuurde een brief van generaal Dwight Eisenhower door aan minister Stikker van Buitenlandse Zaken. Voor de Tweede Kamer werd de inhoud verborgen gehouden, hoewel het doel van de brief door een lek al duidelijk was. Stikker stelde dat de ambassadeur hem gevraagd had dat “the existence and text of the letter be kept secret”.⁶¹ Uit de notulen van de Ministerraad van 17 juli 1950 blijkt dat zowel in de brief van Eisenhower, maar ook door Amerikaanse journalisten die in Nederland ministers hadden bezocht, gevraagd werd om overstag te gaan en grondtroepen naar Korea te sturen.⁶²

Daarnaast leek ook de Amerikaanse publieke opinie zich tegen de terughoudendheid van Nederland te keren. CBS hekelde het gebrek aan steun voor Korea: “One nation let us down,

---

⁵⁸ *Handelingen II* 1950, 18, 461.

⁵⁹ C. Klep en R. van Gils, *Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945*, 32.

⁶⁰ *Handelingen II*, “Rijksbegroting voor het dienstjaar 1951”, 25 (www.statengeneraaldigitaal.nl).

⁶¹ *Handelingen II* 1950, 40, 1153.

⁶² *Notulen Ministerraad* 17-07-1950, punt 2b.

Holland”.⁶³ Volgens *De Telegraaf* uitte ook de *Washington Post* stevige kritiek op de “nonchalante” houding van Nederland. Juist een klein land als Nederland moest zich actief inzetten tegen de communisten in Korea “want hún rechten worden bedreigd door de Stalinistische actie”.⁶⁴ De Nederlandse regering bleek niet bestand tegen dergelijke druk van Amerikaanse zijde en ging over tot uitzending van het NDVN naar Korea. De regering had nu definitief afscheid genomen van de onthoudingspolitiek van voor de Tweede Wereldoorlog. Bovendien kon door de economische positie van het land en de afhankelijkheid van de VS van zelfstandigheid geen sprake meer zijn.

De druk vanuit de VS lijkt het voornaamste motief tot de symbolische deelname aan de Korea-Oorlog met de zending van het NDVN. Dit motief is te verklaren door de sterke afhankelijkheid van Nederland te opzichte van de VS. Na de Tweede Wereldoorlog was het in puin liggende Europa in financieel en militair opzicht sterk afhankelijk van de VS geworden. Dit gold ook voor de Nederlandse regering; zij was dan ook akkoord gegaan met de voorwaarden van het Marshall Plan. Daarnaast had de regering zich aangesloten bij het *Mutual Defence Assistance Programme* (MDAP). Kort gezegd hield dit bilaterale programma in dat Nederland in ruil voor Amerikaanse militaire steun zelf ook een militaire bijdrage moest leveren tijdens conflicten.⁶⁵ Door de aanhoudende kritiek was de Nederlandse regering bang de militaire (MDAP) en financiële (Marshall Plan) steun van de VS kwijt te raken. Deze houding staat in schril contrast met de houding van de Nederlandse regering in de periode 1815-1940. Gedurende deze periode werd met alle macht voorkomen dat Nederland door dergelijke bondgenootschappen haar defensiebeleid kreeg gedictieerd door een grotere mogendheid. Het lidmaatschap van de VN maakte de angst die koningin Wilhelmina begin 1900 had uitgesproken dan ook tot waarheid.

De regering was zich op voorhand bewust van de politieke motieven die de VS bij militaire en financiële steun had. Maar de regering was blij met de Amerikaanse inmenging in de Europese financiën en defensie; het maakte Europa tot een stabielere regio en hielp het te verdedigen bij toenemende Russische agressie.⁶⁶ Met het conflict in Korea moest Nederland bewijzen de steun van de VS waard te zijn. Door het symbolische NDVN – bestaande uit slechts 636 man – naar Korea te sturen waren de kosten voor een militaire deelname gering terwijl de regering wel “goodwill” kweekte bij de VS. Van neutraliteit en afzijdigheid was geen sprake, maar van serieuze militaire inspanningen evenmin. Net als Willem I in 1815, probeerde de regering zichtbaar te zijn in de internationale politiek. Het gevoerde beleid week daarmee sterk af van het beleid van voor de Tweede Wereldoorlog.

---

⁶³ R. Stiphout, *De bloedigste oorlog. Het vergeten bataljon Nederlandse militairen in Korea*, 23-24.

⁶⁴ *De Telegraaf*, *Amerikaans verwijt aan ons land: Nalatigheid i.z. Korea*, 11-09-1950.

⁶⁵ Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Defensienota 1954* (Den Haag, 1954), 29.

⁶⁶ J. Hoffenaar, ‘Voorwaarts verdedigen 1949-1989’, 162.

Het NDVN naar Korea (1950-1953): een symbolische bijdrage

Volgens historici liet Nederland met de zending van het NDVN zien welke kant het land in het conflict tussen de kapitalistische en communistische werelddelen had gekozen. De gezamenlijke vijand van de VS en Nederland, het oprukkende communisme, moest in de kiem worden gesmoord. De regering wilde “perk en paal” stellen aan de communistische expansie. Volgens deze historici werd ook in Nederland een communistisch plan voor wereldwijde overheersing gevreesd; hierbij zou ook Europa snel aan de beurt zijn. Door via de VN militaire steun aan de Amerikaanse strijd te leveren, verzekerde Nederland zich van Amerikaanse hulp bij een dergelijk agressie van de Sovjet Unie.⁶⁷ Overigens lijkt deze “angst voor het communisme” in de Tweede Kamer en tijdens de ministerraden nergens aanwezig te zijn. Ik plaats dan ook vraagtekens bij dit motief. Als het Nederlandse parlement werkelijk zo bang was voor een ophanden zijnde aanval van het communisme, dan had de regering niet in dezelfde tijd op defensie bezuinigd en was het gewilliger geweest met het zenden van gevechtseenheden naar Korea om zodoende het Rode Leger te bestrijden.

Een geloofwaardiger motief voor de deelname aan de Korea-Oorlog lijkt de zoektocht naar een rol voor Nederland in de internationale verhoudingen te zijn. Na de Tweede Wereldoorlog was de regering definitief van afzijdigheid en neutraliteit afgestapt, zo verklaarde ook minister-president Drees aan de Tweede Kamer.⁶⁸ Zoals reeds opgemerkt, was de regering bevreesd een internationale paria te worden. Nu zoveel landen, die soms niet eens lid waren van de VN, gevechtseenheden naar het schiereiland stuurden, dreigde Nederland door terughoudendheid naar de zijlijn te worden verschoven. De zending van het NDVN voorkwam dit en kostte Nederland relatief weinig inspanning en geld.

Tot slot was het lidmaatschap van de VN voor de Nederlandse overheid uiteraard een motief van dwingend karakter. Toetreding tot de VN – schoorvoetend of niet – had nu eenmaal internationale verplichtingen voor de regering met zich gebracht, zo stelde ook minister-President Drees.⁶⁹ Op grond van het Handvest der Verenigde Naties moest ieder VN-lid deelnemen aan de collectieve verdediging tegen elke als “agressie” bestempelde daad. De VN-veiligheidsraad had een resolutie aangenomen waarin de daad van Noord-Korea als zodanig was beoordeeld en ook Nederland had voor gestemd. Daarnaast was het conflict in Korea door Europa tot testcase gemaakt voor de bereidheid van de VS om bondgenoten te helpen bij agressie van andere staten. Als Europa zich nu van steun onthield, zou de VN als mislukt moeten worden beschouwd. Nu andere VN-

---

⁶⁷ J. De Moor, ‘Aan de Amerikanen overgeleverd. Nederland, de Verenigde Staten en de oorlog in Korea, 1950-1953’, in: J. Hoffenaar en G. Teitler (ed.), *De Koude Oorlog. Maatschappij en Krijgsmacht in de jaren '50* (Den Haag, 1992) 163-177, 173.

⁶⁸ *Handelingen II 1950*, 74, 2126.

⁶⁹ Idem.

lidstaten zich inzetten om deze testcase tot een succes te brengen, kon Nederland niet achterblijven.⁷⁰

De Nederlandse regering werd door de nieuwe internationale verhoudingen en afspraken gedwongen tot deelname aan de Korea-Oorlog. Wilde de regering het land militair en economisch stabiliseren, dan moest het de intensieve steun van de VS behouden. De angst om tot internationale paria te worden was daarnaast groot. Het kleine bataljon vrijwilligers verdedigde in Korea niet alleen de Zuid-Koreanen tegen communistische agressie, het verdedigde ook de financiële en politieke belangen van Nederland in een fase van wederopbouw. Maar de eigenbelangen van de regering werden verscholen onder het morele takenpakket van de VN. Volgens minister van Buitenlandse Zaken Dirk Stikker betrof het in Korea dan ook een oorlog voor vrede en beschaving: “een oorlog, maar een gerechtvaardigde oorlog, een “bellum justum” [sic] om te spreken met de Nederlandse grondlegger van het Volkenrecht”.⁷¹

2.2 De VS aan het roer

Tijdens de politieke beraadslagingen rond de deelname van Nederland aan de Korea-Oorlog werd de VN steeds in één adem genoemd met de VS. Zo sprak Tweede Kamerlid voor de Anti-Revolutionaire Partij Siewert Bruins Slot zijn blijdschap uit over het feit dat de VN-leden navolging gaven aan het besluit van de VS om in te grijpen in het militaire conflict in Korea:

“Evenzeer ben ik er dankbaar voor, dat de Verenigde Naties in zo groten getale met het besluit van de Verenigde Staten hebben ingestemd en dat zij haar leden hebben opgeroepen de aangevallen republiek Korea bijstand te verlenen. Deze beslissing kan niet slechts uit woorden blijken, zij moet door daden worden bevestigd. De Verenigde Staten gaven het goede voorbeeld.”⁷²

De Nederlandse regering volgde na enig aandringen dit “goede voorbeeld” van de VS door het NDVN naar Korea te zenden. Het NDVN werd daar volledig onder bevel van de VS gesteld, net zoals de VN volledig onder bevel van de VS leek te staan.⁷³

Maar dat het opperbevel in handen van Amerika lag, betekende niet dat de Nederlandse regering de VS *carte blanche* gaf. De Nederlandse regering had uitgesproken dat, in geval van een succesvol offensief van de VN-troepen in Korea, in geen geval de 38ste breedtegraad – de grens

---

⁷⁰ I. Megens, *American aid to NATO allies in the 1950s: the Dutch case*, 95.

⁷¹ *Handelingen II* 1951, 36, 646.

⁷² *Handelingen II* 1950, 74, 2123.

⁷³ C. Klep en R. van Gils, *Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945*, 38.

tussen Noord- en Zuid-Korea – mocht worden overschreden. De geallieerde opmars in Korea bleek inderdaad succesvol en in oktober 1950 hadden de troepen de Noord-Koreanen teruggeslagen naar de 38ste breedtegraad. Hier moest het dan ook bij blijven volgens de Nederlandse regering. Maar zonder dat de VN-bondgenoten, en dus ook Nederland, op de hoogte waren gesteld, werd onder Amerikaans bevel de grens toch overschreden.⁷⁴

Het overschrijden van de grens werd op het ministerie van Buitenlandse Zaken als een fatale stap gezien. Dit was niet het plan geweest waarvoor Nederland en de VN hadden getekend. Op Buitenlandse Zaken groeide nu de angst voor de inmenging van China in het conflict. Dit bleek een gegronde vrees toen begin november de geallieerden inderdaad op Chinese troepen stuitten. Samen met het Verenigd Koninkrijk drong minister Stikker van Buitenlandse Zaken bij de Amerikanen aan op matiging. Hij stelde voor om halt te houden bij de breedtegraad en onderhandelingen tussen de strijdende partijen te openen. Minister-president Drees waarschuwde de VS dat de overschrijding van de breedtegraad het mandaat van de VN te buiten ging. Desalniettemin gaf President Harry Truman zijn Generaal Douglas MacArthur toestemming om de grens te overschrijden. Ondanks dat deze actie buiten het mandaat van de VN viel, bleef de VN de Amerikanen steunen.⁷⁵

Voor de regering was nu duidelijk dat Nederland geen stem had in het verdere verloop van de Korea-Oorlog, hetgeen niet vreemd was gezien het feit dat het land nog steeds maar zeer weinig bijdroeg aan het Koreaanse conflict. In de VN-raad stemde het nog voor een resolutie waarin China als agressor werd gekenmerkt en die was ingediend door de VS. Minister-president Drees wilde geen risico lopen op diskwalificatie als alliantiepartner binnen de westerse politiek. Zeker niet nu naar aanleiding van de Korea-Oorlog een wapenwedloop tussen de communisten en kapitalisten was begonnen. Na de stemming over China in de VN trok de regering zijn handen af van het conflict en van het NDVN. Met de zending van het NDVN naar Korea had de regering zijn verplichte bijdrage geleverd. De rest lag nu in handen van de VN, met de VS aan het roer.⁷⁶

De Korea-kwestie maakte duidelijk dat de Nederlandse regering haar autonome beleid grotendeels moest opgeven. De grote militaire en financiële afhankelijkheid van de VS is hiervoor de belangrijkste verklaring; Nederland kon hierdoor nauwelijks een eigen defensiepolitiek voeren. Dit gold ook voor de inzet van Nederlandse militairen op het Koreaanse schiereiland. De regering gaf het verzet tegen het handelen van de VS op en gaf prioriteit aan een politiek die de steun van Amerika opleverde. De vertrouwensrelatie met de VS mocht onder geen beding in gevaar komen. De marges voor een zelfstandig defensiebeleid en buitenlandse politiek waren vrijwel geheel verdwenen. De

---

⁷⁴ J. De Moor, 'Aan de Amerikanen overgeleverd. Nederland, de Verenigde Staten en de oorlog in Korea, 1950-1953', 167.

⁷⁵ C. Klep en R. van Gils, *Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945*, 34.

⁷⁶ Idem, 36.

regering bracht wel haar eigen visies naar voren maar moest zich uiteindelijk bij de wensen van de Amerikanen neerleggen. Het accepteerde dan ook de Amerikaanse overheersing van de VN en voerde een introverte politiek om de sociaaleconomische problemen in eigen land het hoofd te bieden.⁷⁷

2.3 Het vergeten bataljon

Direct na de Tweede Wereldoorlog was de populariteit van de krijgsmacht groot onder de Nederlandse bevolking. De bevrijding van de Duitse bezetter had voor een positieve houding gezorgd ten aanzien van het geüniformeerde beroep. Historicus A. ten Velde spreekt zelfs van een “militaristische geest” onder de bevolking. Maar hij constateert ook een kortstondige euforie.⁷⁸ In de aanloop naar de Korea-Oorlog leek de “militaristische geest” in Nederland alweer verdwenen. Kort voor het conflict bleek uit een peiling van het Nederlands Instituut voor de Publieke Opinie (NIPO) dat slechts drie procent van de bevolking een derde wereldoorlog verwachtte. Bovendien heerste na de vergeefse strijd in Nederlands-Indië – waarvan zesduizend Nederlandse militairen niet terugkeerden – een oorlogsmoeheid in Nederland.⁷⁹

Na de uitbraak van het conflict in Korea, peilde het NIPO het draagvlak onder de Nederlandse bevolking voor een troepenverplaatsing naar het schiereiland. Gevraagd werd naar de juistheid van een keuze voor deelname aan de oorlog. Hoewel de deelname van de VS op de steun van 66% kon rekenen, achtte maar 30% van de ondervraagden het juist dat Nederland zich in de strijd mengde. 49% was zelfs geheel tegen de Nederlandse deelname. Nadat de regering de symbolische bijdrage door het sturen van het schip Hr. Ms. Evertsen bekendmaakte, ontving de Tweede Kamer 67 proteststukken vanuit diverse lagen van de bevolking.⁸⁰

Naast de nasleep van de strijd in Nederlands-Indië verklaren nog een aantal andere factoren de negatieve houding van de bevolking ten aanzien van deelname in Korea. Het Nederlandse volk had wel wat anders aan hun hoofd eind jaren 1940. De woningnood was zeer hoog. De economie was nog lang niet hersteld en de werkloosheid, lage lonen en pensioenproblemen stonden centraal in de publieke opinie.⁸¹ In plaats van geld uit te geven aan een militair conflict ver weg, kon de regering beter de problemen binnen de eigen landsgrenzen aanpakken. Ook werd in de media weinig

---

⁷⁷ J. De Moor, ‘Aan de Amerikanen overgeleverd. Nederland, de Verenigde Staten en de oorlog in Korea, 1950-1953’, 174.

⁷⁸ A. ten Velde, ‘Nederlanders in de Korea-Oorlog’, 7.

⁷⁹ R. Stiphout, *De bloedigste oorlog. Het vergeten bataljon Nederlandse militairen in Korea*, 27.

⁸⁰ A. ten Velde, ‘Nederlanders in de Korea-Oorlog’, 13 en 67.

⁸¹ J. Blom, ‘Maatschappij en krijgsmacht in de jaren vijftig. Een nabeschouwing.’, in: J. Hoffenaar en G. Teitler (ed.), *De Koude Oorlog. Maatschappij en Krijgsmacht in de jaren '50* (Den Haag, 1992), 214-227, 222.

aandacht gegeven aan de ernst van de brandhaard in Azië. Nederlanders konden zich maar slecht een beeld vormen van wat daar daadwerkelijk speelde.⁸²

De grootste protesten tegen de Korea-Oorlog en de Nederlandse deelname daaraan kwamen van communistische zijde. Dit was te verwachten aangezien het kapitalistische Amerika in Korea streed tegen de communistische Noord-Koreanen en later ook Chinezen. De communisten zagen de VS en Zuid-Korea als de werkelijke agressors en wijdden het conflict aan hen. Spreekbuis voor de Nederlandse communisten was de krant *De Waarheid* die ten tijden van de Korea-Oorlog 113.000 abonnees telde. Toen het op 29 juni 1950 over geruchten van Nederlandse deelname aan het conflict berichtte, riep de krant op tot het “scherpste protest van het volk”.⁸³ Ook berichtte het op 9 september 1950 over een telegram van de Nederlandse Vrouwen Beweging aan de VN. In het telegram eiste de beweging de directe beëindiging van de oorlog.⁸⁴ Overigens werd enkele dagen voordat het NDVN naar Korea vertrok het kantoor van de krant door boze militairen aangevallen.⁸⁵

De overige Nederlandse media toonden nauwelijks interesse voor de oorlog in Korea nadat het NDVN was uitgezonden. In de weken voor de uitzending waren enkel welluidende berichten te lezen, op de berichten van *De Waarheid* na. Maar na ontscheping naar Korea verslaptte de aandacht snel. Dit kwam onder meer doordat op de berichtgeving die rechtstreeks van het front afkomstig was censuur werd toegepast. Iedere sensatie ontbrak daarom uit die berichtgeving en het Korea-conflict werd daarmee aanzienlijk minder interessant.⁸⁶ De sporadische berichtgeving over Korea en het NDVN betrof voornamelijk schandaalverhaaltjes. Zo meldde *De Telegraaf* over vier leden van het NDVN die gedeserteerd waren. Eén was bij de grens “gegrepen” en drie anderen hadden zich aangesloten bij het Franse Vreemdelingenlegioen.⁸⁷

Wat opvalt als de kamerstukken van de periode 1950-1953 worden bekeken, is dat draagvlak onder de bevolking voor deelname aan de VN-missie in Korea geen enkele keer onderdeel van het debat is. Er wordt niet naar verwezen en ook de uitslagen van de enquêtes van het NIPO komen niet aan bod. Verwacht mag worden dat de politici van de CPN – fervente tegenstanders van de VN-missie in Korea – het gebrek aan draagvlak hebben ingezet als middel om de regering te overtuigen af te zien van Nederlandse deelname. Dit blijkt echter niet uit de kamerstukken rond de politieke besluitvorming ten aanzien van het Korea-conflict. Ook uit de verzameling literatuur over de

---

⁸² R. Stiphout, *De bloedigste oorlog. Het vergeten bataljon Nederlandse militairen in Korea*, 27.

⁸³ *De Waarheid, Rechtstreekse Nederlandse inmenging?*, 29-06-1950

⁸⁴ *De Waarheid, Beëindiging oorlog in Korea. Telegram van NVB aan Veiligheidsraad*, 09-09-1950.

⁸⁵ R. Stiphout, *De bloedigste oorlog. Het vergeten bataljon Nederlandse militairen in Korea*, 41.

⁸⁶ A. ten Velde, ‘Nederlanders in de Korea-Oorlog’, 36; R. Stiphout, *De bloedigste oorlog. Het vergeten bataljon Nederlandse militairen in Korea*, 78; C. Klep en R. van Gils, *Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945*, 40.

⁸⁷ *De Telegraaf, Drie Korea-vrijwilligers gedeserteerd naar legioen?*, 14-03-1953.

Nederlandse deelname aan de Korea-Oorlog blijkt in geen enkel opzicht dat het gebrek aan draagvlak onder de bevolking enige rol heeft gespeeld in de politieke besluitvorming hieromtrent.

Dit gebrek aan aandacht voor de publieke opinie en het (gebrek aan) draagvlak onder de bevolking kan verklaard worden door het feit dat de regering in de inrichting van het defensiebeleid tot aan de jaren 1970 een autonome positie bekleedde. Omdat de regering weinig belang had in de bespreking van het gebrek aan aandacht vanuit de bevolking, werd hier door de regering geen aandacht aan geschonken. Overigens viel halverwege de jaren 1970 de politieke consensus, die kenmerkend was geweest voor het defensiebeleid sinds de Tweede Wereldoorlog, uit elkaar. Een politisering van het defensiebeleid volgde; groepen uit verschillende lagen van de bevolking en opiniemakers ventileerden steeds actiever hun mening over het defensiebeleid. In de jaren 1970 en 1980 resulteerde dit bijvoorbeeld tot felle protestacties tegen de plaatsing van kernwapens in Nederland. Vanaf eind jaren 1980 mondde de politisering van het defensiebeleid uit in de (uiteindelijk formele) betrokkenheid van het parlement bij besluitvorming tot uitzending van Nederlandse militairen.⁸⁸ Hoofdstuk 3 gaat hierop verder in.

Nadat de Nederlandse regering zich na het aannemen van de anti-Chinese resolutie had neergelegd bij de Amerikaanse overheersing in de VN, verslapte – net als bij de Nederlandse pers – in de Tweede Kamer de aandacht voor het NDVN in Korea. In de Kamer werd nauwelijks nog gesproken over de Korea-Oorlog. De enige momenten dat het ter sprake kwam, was wanneer schandaalverhalen in de pers verschenen. Zo deden geruchten de ronde dat oud-NSB'ers naar het front gingen. Tweede Kamerlid voor de CPN Henk Gortzak bracht de kwestie op 16 november 1950 ter sprake in de Kamer: "Bij de z.g. Korea-vrijwilligers, de vrijwilligers b.v. uit ons land, die naar Korea vertrokken zijn, waren oud-N.S.B.-ers en S.S.-ers, die voor Hitler aan het Oostfront hebben gevochten."⁸⁹ Deze NSB'ers en SS'ers zouden in Korea willen strijden om net als een aantal jaar daarvoor onder de Duitsers de communisten te bevechten. Of ze wilden hun naam zuiveren door voor een goede zaak te vechten onder de vlag van de VN.⁹⁰ Of deze geruchten werkelijkheid waren, is nooit opgehelderd.

De vrijwilligers die dienden bij het NDVN ontging de Nederlandse desinteresse voor de strijd niet. In de kranten die zij toegezonden kregen lazen zij maar weinig over zichzelf en ook vanuit de regering werd weinig belangstelling getoond. De soldaten voelden zich in de steek gelaten, en niet geheel onterecht. Het leverde het NDVN het predicaat "vergeten bataljon" op. Pas in oktober 1952 werd voor het eerst een bezoek aan Korea gebracht door een afgevaardigde van de regering.

---

⁸⁸ J. Hagan, P. Everts, H. Fukui en J. Stempel, 'Foreign policy by coalition: deadlock, compromise and anarchy', *International studies review* 2 (2001), 169-216, 184.

⁸⁹ *Handelingen II* 1950, 20, 508.

⁹⁰ R. Stiphout, *De bloedigste oorlog. Het vergeten bataljon Nederlandse militairen in Korea*, 31.

staatssecretaris van het ministerie van Oorlog Ferdinand Kranenburg bracht een bezoek aan het NDVN.⁹¹

Het gebrek aan aandacht was ook het Tweede Kamerlid voor de Katholieke Volkspartij (KVP) Frans van Vliet niet ontgaan. Hij stelde “dat van de zijde van de Overheid, bij daartoe bijzonder geëigende gelegenheden, wordt verzuimd om tegenover onze Koreastrijders de dank en waardering te tonen, die hun toekomst”. Minister van Oorlog Kees Staf wuifde de kritiek weg. Hij weet de gedachte van Van Vliet aan onjuiste berichtgeving in de pers. Hij had nooit van militairen vernomen dat zij een gebrek aan aandacht voelden.⁹² Toch zagen de Nederlandse militairen in Korea zelf het NDVN wel degelijk als “het vergeten bataljon”.⁹³

2.4 De “wekker”

In 1953 liepen onderhandelingen van de VS met Noord-Korea en China uit op een wapenstilstand in Korea. De eerste “vrede-afdwingende” operatie van de VN kwam daarmee ten einde. Het is een onsuccesvolle operatie gebleken. Het had geen vrede op het schiereiland gebracht en had meer dan zestigduizend VN-militairen het leven gekost, waaronder 122 Nederlanders. Het conflict eindigde waar het was begonnen: de 38ste breedtegraad als grens tussen een kapitalistisch Zuid-Korea en een communistisch Noord-Korea.⁹⁴ Het conflict tussen de twee landen duurt tot op heden voort en de spanning rond de grens loopt nog regelmatig op. De Korea-Oorlog had aan de VS getoond dat zij konden rekenen op zijn bondgenoten in de strijd tegen het communisme. Tegelijkertijd had deze oorlog aan de wereld getoond dat de VN als collectief veiligheidsorgaan een illusie was zolang de Koude Oorlog voortduurde.

Al op 29 november 1950, een maand nadat het NDVN naar Korea vertrok, sprak Eerste Kamerlid voor de CPN Jan Schalker over het conflict alsof daar “de wekker had gerinkeld” voor het defensiebeleid van Nederland. Hij observeerde een dwang bij Amerika en West-Europa die hij omschreef als “bewapening, bewapening en nog eens bewapening”.⁹⁵ En de metafoor voor de Korea-Oorlog van Schalker was ook treffend voor de jaren die volgden. De Korea-Oorlog bleek de wekker te zijn die de Nederlandse politiek liet ontwaken uit de droom – zo vlak na de Tweede Wereldoorlog en met de VN als nieuw collectief veiligheidssysteem – dat nieuwe oorlogen voorlopig niet aan de orde zouden zijn. Minister van Oorlog Wim Schokking uitte zelfs zijn dankbaarheid voor de “shock van Korea” want:

---

⁹¹ C. Klep en R. van Gils, *Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945*, 39.

⁹² *Handelingen II* 1951, 19, 530 en 550.

⁹³ A. ten Velde, ‘Nederlanders in de Korea-Oorlog’, 46.

⁹⁴ C. Klep en R. van Gils, *Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945*, 36.

⁹⁵ *Handelingen I* 1950, 13, 206.

“De Regering, die nu eenmaal zoveel sociale en economische objecten te behartigen heeft, moest over de streep worden getrokken, om de aandacht van dit vredeswerk ten dele af te wenden en intensiever te richten op het defensiewerk.”

De binnenlandse sociaaleconomische problemen, “vredeswerk”, moesten worden aangepakt, maar de defensie mocht hieronder niet lijden. Volgens minister Schokking werd dan ook te vaak gesproken over belastingverlaging terwijl de “zorg voor defensie” juist riep om belastingverhogingen.⁹⁶

Ook minister-president Drees stelde op 3 maart 1951 in een verklaring in de Tweede Kamer dat het uitbreken van de Korea-Oorlog voor Nederland onmiskenbare gevolgen had. Volgens Drees waren “de verhoudingen in de wereld en de omstandigheden, waarin Nederland verkeert” ingrijpend veranderd. Hij stelde voor om de bijdrage van Nederland aan de “samenwerking der vrije volkeren ter verzekering van de collectieve veiligheid” sterk te vergroten. Hoe anders was zijn opvatting slechts enkele maanden daarvoor bij de aanvang van de Korea-Oorlog? De vraag stellen is hem beantwoorden. De oorlog in Korea “heeft ons het gevaar van agressief optreden van bepaalde Mogendheden duidelijk voor ogen gesteld en heeft tevens doen zien welk een krachtsinspanning de afweer kan eisen”, aldus Drees.⁹⁷ Een hervorming van het defensiebeleid kon niet uitblijven.

De concrete hervormingen in het defensiebeleid die volgden na afloop van de Korea-Oorlog bestonden onder andere uit het verlengen van de dienstplicht, het intrekken van verloven van militairen en het gevechtsklaar houden van Nederlandse militairen die terugkeerden van het conflict in Nederlands-Indië. Ook werd de opbouw van het Nederlandse leger versneld en volgde de ontwikkeling van vijf NAVO-divisies waar de planning slechts drie divisies voorschreef.⁹⁸ Nu in Korea was gebleken dat de VN geen garantie voor wereldvrede bood, richtte de Nederlandse regering zich volledig op de NAVO om de eigen militaire positie sterker te maken. Naar aanleiding van de gewelddadigheden in Korea, verhoogden de West-Europese landen bovendien *en masse* hun defensiebudgetten. Nederland kon niet achterblijven. In 1951 werd besloten het defensiebudget te verdubbelen. Gevolg hiervan was een sterk groeiende Nederlandse defensie gedurende de eerste helft van de jaren 1950.⁹⁹

De Korea-Oorlog had in de jaren die volgden ook grote invloed op het buitenlandbeleid van de regering. In de Defensienota van 1954 legde de regering een heroriëntatie vast ten aanzien van een het internationaal defensiebeleid. De VN kon volgens de regering een verscherping van de

---

⁹⁶ *Handelingen II* 1950, 86, 2506.

⁹⁷ *Handelingen II* 1951, 44, 1238.

⁹⁸ A. ten Velde, ‘Nederlanders in de Korea-Oorlog’, 51-52.

⁹⁹ J. Hoffenaar, ‘Voorwaarts verdedigen 1949-1989’, 166 en 171.

tegenstellingen tussen Oost en West niet voorkomen. Alleen de VS kon als land de oorlogsinspanningen dragen. West-Europa moest in militair verband daarom samenwerken en hierin worden gesterkt door Amerika. Hiertoe was het in 1949 al gekomen tot de oprichting van de NAVO. Dit collectief was er niet zozeer om te zorgen voor wereldvrede, maar om de geallieerde bondgenoten te beschermen tegen een aanval vanuit de Tweede Wereld.¹⁰⁰

In het kader van het NAVO-lidmaatschap, en met de Korea-Oorlog in het achterhoofd, werd de Nederlandse krijgsmacht in de verdere jaren 1950 gemoderniseerd. Het leger werd geprofessionaliseerd en veel geld werd gestoken in de verbetering van defensietechnieken en wapens. Daarnaast maakte Nederland zich sterker militair afhankelijk van de VS wat tot een veramerikanisering van het leger leidde. Deze ontwikkelingen stuitte nauwelijks op parlementair verzet, behalve vanuit communistische hoek; zij wezen Zuid-Korea en de VS aan als agressors. De Korea-Oorlog had de politiek gewillig gemaakt voor het ontwikkelen van een sterkere defensie en het aangaan van vergaande internationale verplichtingen om de steun van met name de VS te behouden.¹⁰¹

Ook de militaire mogelijkheden van de VN werden na het conflict in Korea anders vormgegeven. De nadruk kwam te liggen op *vrede-bewarende* taken; Korea had aangetoond dat het *afdwingen* van vrede in de toenmalige wereldorde zo goed als onwerkbaar was. De hoofdkenmerken van deze vrede-bewarende taken bestonden uit: instemming van alle partijen inclusief het gastland, neutraliteit en minimaal gebruik van geweld. Daarnaast droegen de permanente leden van de VN-Veiligheidsraad bij deze operaties geen contingenten aan. De bewapening van de militairen tijdens de operaties was licht en vooral bedoeld voor zelfverdediging. Nederland zou na Korea echter pas 25 jaar later weer met een bataljon deelnemen aan een militaire missie van de VN. Op 14 maart 1979 zette het bataljon Dutchbatt voet op Libanese grond in het kader van de VN-operatie UNIFIL.¹⁰²

2.5 Conclusie

Publiekelijk ging de motivering van de regering voor deelname aan de Korea-Oorlog schuil achter de verplichtingen die het VN-lidmaatschap met zich bracht. Maar de Nederlandse deelname aan de VN-missie in Korea kwam vooral voort uit militaire en financiële eigenbelangen. De regering wilde de VS bij Europa betrekken en de relatie met de Amerikanen niet op het spel zetten. Dit zou immers de militaire en financiële steun van de VS aan Nederland in gevaar brengen. De Amerikanen verwachtten immers wederzijdse steun in het kader van het Marshallplan en het MDAP. Indien

---

¹⁰⁰ Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Defensienota 1954*, 25 en 72.

¹⁰¹ J. Blom, 'Maatschappij en krijgsmacht in de jaren vijftig. Een nabeschuiving', 221.

¹⁰² C. Klep en R. van Gils, *Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945*, 46 en 77.

wederzijdse steun niet werd nagekomen, kon de militaire steun van de VS aan Nederland bij een eventueel nieuw conflict in Europa wel eens vervallen.

Deze opstelling van de Nederlandse regering – afgedwongen door de mondiale verhoudingen na de Tweede Wereldoorlog – staat in groot contrast met de zelfstandigheidspolitiek die het defensiebeleid vanaf 1840 had gekarakteriseerd. De gewapende neutraliteit en zelfstandigheidspolitiek die het defensiebeleid decennialang domineerden, bleken definitief verdwenen in de puinhopen van de Tweede Wereldoorlog. De regering leek te moeten wennen aan deze nieuwe politieke betrekkingen. Zij probeerde, ook gedurende de missie in Korea, enige zelfstandigheid te betrachten en een stem te houden in de internationale besluitvorming. Voor een autonome handelingspositie van Nederland bleek begin jaren 1950 evenwel niet langer plaats. De regering berustte uiteindelijk in dit gegeven en gaf de afwikkeling van het Korea-conflict uit handen aan de VN met de VS aan het roer.

Met de Korea-Oorlog als wekker kreeg het nieuwe defensiebeleid een impuls. De VN als veiligheidsgarantie bleek een illusie. De regering ging op zoek naar nieuwe bondgenootschappen waarmee de belangen van Nederland bij een eventueel nieuw conflict beschermd werden. Het vond deze in eerste instantie in de WU. Later sloot de VS – en een aantal andere Westerse landen – zich hierbij aan en ontstond de NAVO. Na Korea werd het defensiebudget verhoogd en stond het defensiebeleid tot het eind van de Koude Oorlog vooral in het teken van de NAVO. De regering viel terug op een defensiebeleid waarmee koning Willem I in 1815 gestart was. Ook hij probeerde de Nederlandse positie veilig te stellen door bondgenootschappen te sluiten in West-Europa, vooral met militaire grootmachten.

Na de Korea-Oorlog onthield de regering zich lange tijd van de uitzending van gevechtseenheden naar VN-missies. Pas na de Val van de Berlijns Muur in 1989, waarmee het eind van de Koude Oorlog werd ingeluid, zag de regering meer ruimte voor de militaire taken van de VN. Zoals uit het volgende hoofdstuk zal blijken, zag de regering in 1993 voor Nederland zelfs een voortrekkersrol weggelegd in de Bosnische Burgeroorlog. Maar na de Korea-Oorlog werd het defensiebeleid met betrekking tot de VN juist meer ingericht volgens de onthoudingspolitiek zoals die voor de Tweede Wereldoorlog lange tijd was gevoerd. Maar dit betekende niet dat het defensiebeleid in algemene zin weer in het teken van onthouding en zelfstandigheid kwam te staan. Om de eigen landsgrenzen en positie in Europa te bestendigen, ging de Nederlandse regering met het NAVO-lidmaatschap verregaande multilaterale verplichtingen aan; het multilateralisme *pur sang* waar Ben Bot in 2010 aan refereerde.¹⁰³

---

¹⁰³ Zie Inleiding, pagina 5.

Het NDVN naar Korea (1950-1953): een symbolische bijdrage

Met de invoering van het algemeen stemrecht in 1919 ging in het Nederlandse publieke debat de politiek een grotere rol innemen. Tegelijkertijd gingen politieke partijen meer rekening houden met het zo belangrijk geworden electoraat. Maar dit lijkt niet te gelden voor het defensiebeleid. De bevolking bleek – na de strijd in Nederlands-Indië – oorlogsmoe. Uit peilingen van het NIPO bleek dan ook dat het draagvlak onder de bevolking voor Nederlandse deelname in Korea erg klein was. Hier was echter nauwelijks aandacht voor in het parlement. Nergens blijkt dat de publieke opinie en het gebrek aan draagvlak enige rol heeft gespeeld in de politieke besluitvorming rond Korea. Het defensiebeleid bleek net als voor de Tweede Wereldoorlog enkel binnen politieke muren te worden vormgegeven.

Na vertrek van het NDVN naar Korea, en de acceptatie van de Amerikaanse hegemonie in de VN, verslaptte overigens ook de aandacht van het parlement en van de media voor de Nederlandse soldaten op het schiereiland. Het label van “vergeten bataljon” voor het NDVN is dan ook treffend. Volgens militair historici Chris Klep en Richard van Giels schoot de regering nog lange tijd tekort in de nazorg voor veteranen van het NDVN.¹⁰⁴

---

¹⁰⁴ C. Klep en R. van Gils, *Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945*, 43.

3. Dutchbat naar Bosnië (1992-1995): een morele verplichting

“Ik vraag mij dan af: wat is daar eigenlijk mis mee, dat een buitenlands beleid, een veiligheidsbeleid, een ontwikkelingsbeleid of een humanitair beleid wordt gevoed door compassie en ambitie? Ik kan daar geen diskwalificatie uit halen.”¹⁰⁵

– Voormalig minister van Defensie Relus ter Beek, 2002.

“Een Zweedse VN-militair was getuige van de verkrachting van een vrouw. Hij wilde onmiddellijk ingrijpen. Ja, een natuurlijke reactie om onmiddellijk een eind aan zoiets te maken. Hij werd teruggedroepen door zijn superieuren met de mededeling: de VN bemoeit zich niet met dit soort dingen; wij staan boven de partijen. Toen dacht ik: je kunt je toch niet voorstellen dat je mensen steeds in dat soort situaties moet brengen?”¹⁰⁶

– Bevelhebber der Landstrijdkrachten Hans Couzy, 2002.

3.1 Artikel 90

Eind maart 1992 resulteerde een jarenlang proces van politieke, etnische en ideologische spanningen tot een burgeroorlog in Bosnië Herzegovina. Het Servische leger – de Servische regering had zich tot onafhankelijke republiek uitgeroepen in het gebied – begon grote delen van Bosnië Herzegovina in te nemen en startte een *etničko čišćenje*, een etnische zuivering. Binnen een paar maanden was de helft van de vier miljoen inwoners van Bosnië op de vlucht voor de Serviërs. In de internationale media werd uitvoerig bericht over de ontdekking van grote gevangenenkampen, analoog gesteld aan de concentratiekampen uit de Tweede Wereldoorlog. Hierdoor ontstond grote internationale verontwaardiging. Zo ook in Nederland; een interventiedebat kwam op gang.¹⁰⁷

De VN-vredesmacht *United Nations Protection Force* (UNPROFOR) werd in februari 1992 opgezet en in juni actief in Bosnië Herzegovina. Deze VN-vredesmacht had in beginsel een humanitaire opdracht waardoor de inzet van gevechtseenheden werd voorkomen, of in ieder geval uitgesteld. Ook Nederland nam, onder meer met logistieke hulp, deel aan UNPROFOR.¹⁰⁸ Al snel werd duidelijk dat het conflict steeds verder escaleerde en dat de strijdende partijen zich niet aan internationale afspraken hielden. De Nederlandse regering deed daarom al in 1992 een dringend beroep op de VN-lidstaten tot de zending van gevechtseenheden – zogenaamde *boots on the ground*

¹⁰⁵ *Handelingen II* 2002, 28 506 Enquête Srebrenica verhoren 1 t/m 42, 175.

¹⁰⁶ *Handelingen II* 2002, 28 506 Enquête Srebrenica verhoren 1 t/m 42, 481-482.

¹⁰⁷ A. ten Cate, *Sterven voor Bosnië? Een historische analyse van het interventiedebat in Nederland 1992-1995* (Amsterdam, 2007), 52.

¹⁰⁸ J. van der Meulen en J. Soethers, ‘Dutch Courage: The Politics of Acceptable Risks’, *Armed Forces & Society* 4 (2005), 537–558, 543.

Dutchbat naar Bosnië (1992-1995): een morele verplichting

– om het conflict tot een einde te brengen. De VN wilde echter geen kant kiezen in het conflict. UNPROFOR was een *peacekeeping operation*¹⁰⁹ geen *peace-enforcement operation*¹¹⁰; de VN was neutraal.¹¹¹

Toen de situatie in het gebied onhoudbaar werd en een genocide op handen leek, besloot de VN-Veilighedsraad toch tot het sturen van grondtroepen naar zogenaamde *safe areas*¹¹² in Bosnië Herzegovina. Grondtroepen moesten toezien op de bescherming van vluchtelingen die in en rond deze *safe areas* waren bijgedreven. De VN deed ook een oproep aan Nederland tot het leveren van een bataljon. De Nederlandse regering ging hiermee akkoord en zond begin 1994 troepen van de Luchtmobiele Brigade – bekend als Dutchbat – naar de safe area Srebrenica. Maar al voor het bataljon werd uitgezonden, bestond bij de defensietop sterke twijfel over het safe area-beleid van de VN.¹¹³ De vraag rijst welke motieven de regering had om toch grondtroepen uit te zenden naar de enclave Srebrenica.

De oproep van de VN aan Nederland kwam niet onverwacht. Op 7 september 1993 had de Nederlandse regering zelf aan de VN aangeboden om gevechtseenheden naar Bosnië te sturen. Minister van Defensie Relus ter Beek gaf tijdens zijn verhoor door de Parlementaire Enquêtemissie Srebrenica aan dat dit aanbod volgens hem voortkwam uit “een gevoel van betrokkenheid”; het was een keuze op humanitaire gronden.¹¹⁴ En deze “morele politiek” blijkt naar eigen zeggen voor de Nederlandse regering één van de hoofdmotieven geweest tot interventie in het gebied. Hiermee vormt het een directe breuk met het defensiebeleid met betrekking tot de Korea-Oorlog, en zeker ook met het algehele defensiebeleid sinds 1815. Voorheen werd militaire deelname aan een conflict gemotiveerd door eigen belang; de regering wilde zich zeker stellen van de steun van andere mogendheden of de eigen landsgrenzen veiligstellen. Nu werd de militaire deelname aan een conflict, ten overstaande van het grote publiek althans, gemotiveerd op een morele plicht die de regering zichzelf toebedeelde.

---

¹⁰⁹ Peacekeeping operaties van de VN staan meer in het teken van diplomatieke instrumenten dan van militair ingrijpen. Een belangrijke randvoorwaarde voor peacekeeping is dat enkel in het kader van zelfverdediging geweld mag worden toegepast door de VN-militairen. Het is vooral een instrument ten behoeve van “vreedzame geschillenbeslechting”. Tijdens deze operaties is de opstelling van de VN nadrukkelijk neutraal.

¹¹⁰ Bij peace-enforcement operaties van de VN worden maatregelen getroffen waar wapengeweld aan te pas komt – bijvoorbeeld militaire dwangacties. Vrede wordt hierbij dus met geweld afgedwongen.

¹¹¹ A. ten Cate, *Sterven voor Bosnië? Een historische analyse van het interventiedebat in Nederland 1992-1995*, 72-73.

¹¹² Het safe area-beleid van de VN zag toe op zes afgebakende gebiedsdelen – enclaves – in Bosnië Herzegovina waar de bevolking beschermd moest worden tegen het oorlogsgeweld. VN-troepen zagen in de gebieden toe op de veiligheid van de bevolking. Het concept was door de VN-veiligheidsraad echter niet goed gedefinieerd en afgebakend. Hierdoor bleef het idee van safe areas nog lang onderwerp van politiek getouwtrek tussen lidstaten van de VN. Daarnaast was het gebrek aan een duidelijk concept van de *safe areas* één van de redenen voor het drama van de Val van Srebrenica.

¹¹³ J. van der Meulen en J. Soethers, ‘Dutch Courage: The Politics of Acceptable Risks’, 544.

¹¹⁴ *Handelingen II* 2002, 28 506 Enquête Srebrenica verhoren 1 t/m 42, 175.

Dutchbat naar Bosnië (1992-1995): een morele verplichting

De Tweede Kamer had al vanaf de start van de burgeroorlog aangedrongen bij de regering om gevechtseenheden naar het conflictgebied te sturen. De uitzending van Nederlandse grondtroepen naar Srebrenica had dan ook steun van een grote meerderheid van de Kamer. De Nederlandse politiek vond dat met spoed een einde moest komen aan de gruweldaden die gepleegd werden in het conflict en waarvan de media met afschuwelijk beeldmateriaal getuigden. In tegenstelling tot de VN was het parlement van oordeel dat de vrede met geweld moest worden afgedwongen om de mensenrechtenschendingen in het gebied te stoppen.¹¹⁵

De Nederlandse politiek lijkt deze humanitaire motieven sterk gestoeld te hebben op de berichtgeving over de Bosnische Burgeroorlog in de media. Minister van Buitenlandse zaken Peter Kooijmans stelde ook dat de motieven voor deelname schuilden in humanitaire gronden en verwijst daarbij naar de afschuwelijke beelden uit Bosnië Herzegovina in de media. Hierdoor ging volgens hem een “golf van emotie door de wereld”.¹¹⁶ Ook stelde Tweede Kamerlid voor het CDA Jaap de Hoop Scheffer na afloop van het conflict dat hij pleitte voor militaire interventie op humanitaire gronden omdat “wij zagen op televisie en lazen in de kranten dat het al erg was”.¹¹⁷ En Tweede Kamerlid voor de PvdA Gerrit Valk wees op de zomer van 1992 “toen die beelden van de gevangenkampen in Trnopolje alle televisiezenders haalden” en hij “het gevoel kreeg: dit mag niet”.¹¹⁸ Overigens blijkt ook uit de verhoren van veel andere betrokken politici dat het humanitaire motief doorslaggevend is geweest voor het sturen van Nederlandse gevechtseenheden.

Humanitaire interventie als motief voor het zenden van grondtroepen wordt verklaard – emotionele overwegingen daargelaten – door de rol die de Nederlandse regering in de internationale rechtsorde wilde spelen. Artikel 90 van de Grondwet vat deze rol samen in een enkele zin: “De regering bevordert de ontwikkeling van de internationale rechtsorde”. Volgens minister-president Ruud Lubbers was militair ingrijpen daarmee een “een morele verplichting” van Nederland: “een verplichting die voortvloeit uit het staan voor de publieke zaak in een land dat bepaalde principes wenst hoog te houden”.¹¹⁹ Tijdens de verhoren voor de enquêtecommissie werd ook door andere betrokkenen veelvuldig gewezen op de plicht die artikel 90 van de Grondwet aan de Nederlandse regering voorschrijft. Zo ook door Tweede Kamerlid voor het Gereformeerd Politiek Verbond (GPV) Eimert van Middelkoop:

---

¹¹⁵ C. Klep, ‘Epiloog: Heroriëntatie in de jaren negentig’, in: J. Bruijn en C. Wels (ed.), *Met man en macht. De militaire geschiedenis van Nederland 1550-2000* (Amsterdam, 2003), 413-428, 421.

¹¹⁶ *Handelingen II* 2002, 28 506 Enquête Srebrenica verhoren 1 t/m 42, 163.

¹¹⁷ *Idem*, 81.

¹¹⁸ *Idem*, 96.

¹¹⁹ *Handelingen II* 2002, 28 506 Enquête Srebrenica verhoren 1 t/m 42, 434.

Dutchbat naar Bosnië (1992-1995): een morele verplichting

“Wij zijn, geloof ik, het enige land ter wereld waar in de Grondwet staat: de regering bevordert de internationale rechtsorde, artikel 90. Dat zegt iets over de manier waarop wij in de wereld staan.”¹²⁰

Artikel 90 werd, in een andere vorm maar met dezelfde strekking, in 1953 in de Grondwet opgenomen. Waar de Nederlandse regering zich voor de Tweede Wereldoorlog dus met nadruk onthield van ingrijpen in internationale conflicten, verplichtte de regering zich met een beroep op dit artikel tot een tegenovergestelde houding. Het feit dat pas in 1979 weer grondtroepen in het kader van een VN-missie naar een conflict werden gestuurd, laat evenwel zien dat het nakomen van de uit artikel 90 van de Grondwet voortvloeiende verplichtingen na de Korea-Oorlog niet hoog in het vaandel stond bij de invulling van het defensiebeleid. De morele verplichting die de regering zichzelf in 1953 oplegde, kreeg pas ruimte na de val van de Berlijns Muur in 1989. Directe conflicten aan de eigen landsgrenzen werden begin jaren 1990 niet meer verwacht. Het humanitair motief tot deelname aan de Bosnische Burgeroorlog luidde een tijdperk van nieuwe defensieprioriteiten in.

Het ingrijpen op humanitaire gronden paste dan ook bij een grotere internationale rol die de politiek voor ogen had voor Nederland. De regering en een groot aantal Kamerleden zagen het land als een voortrekker op het gebied van een verenigd en veilig Europa. De politiek lijkt Nederland een morele superioriteit te hebben toegeschreven. Nederland was bij het uitbreken van het conflict voorzitter van de Europese Gemeenschap (EG) en de politiek leek in die rol sterk de behoefte te hebben om het voortouw te nemen in een kordate oplossing voor de conflicten op de Balkan. Hiermee kon Nederland als klein land sterk internationaal aanzien verwerven. Tijdens de verhoren van de Parlementaire Enquêtecommissie wordt dan ook door de betrokken politici veelvuldig teruggegrepen op deze internationale rol van Nederland als voortrekker op het gebied van stabilisatie van de internationale vrede, veiligheid en rechtsorde. Premier Lubbers sprak zelfs van een “ereplicht” die Nederland had te vervullen. Minister van Buitenlandse Zaken Kooijmans over een “voorbeeldfunctie” van Nederland.¹²¹ Het zenden van gevechtseenheden naar Bosnië was voor de regering de uitgelezen kans het internationale aanzien van Nederland te vergroten en deze rol voor Nederland te consolideren.

Dat de regering een centrale rol wilde spelen in de handhaving van de internationale rechtsorde kwam voor een groot deel voort uit de doelstellingen die het ministerie van Defensie vastlegde in de Defensienota 1991. De taak voor de Nederlandse Defensie in Europa wordt daarin

---

¹²⁰ Idem, 122.

¹²¹ Onder anderen Tweede Kamerlid voor de VVD A. Blaauw, minister-president R. Lubbers, minister van Buitenlandse Zaken P. Kooijmans en minister van Defensie A. ter Beek spreken over de internationale rol van Nederland ten aanzien van het conflict in Bosnië Herzegovina: *Handelingen II* 2002, 28 506 Enquête Srebrenica verhoren 1 t/m 42, respectievelijk 109, 434, 164 en 178.

Dutchbat naar Bosnië (1992-1995): een morele verplichting

vastgesteld als “de versterking van de structuren voor vrede en veiligheid in Europa” en meer in het algemeen streeft Defensie naar “het bevorderen van een internationale rechtsorde, die vrede, veiligheid en gerechtigheid waarborgt”.¹²² Nu Nederland alvorens de crisis in Bosnië Herzegovina deze grote mond had opgezet, stond de internationale geloofwaardigheid van het land op de tocht indien deze opgestelde doelen niet werden nageleefd.

Daarnaast mag niet uitgesloten worden dat de vertrouwensbreuk tussen het VN-Secretariaat en de regering uit 1985 een rol speelde in de motieven van de Nederlandse Regering. In 1985 trok Nederland, tot woede van de VN, zijn soldaten van de VN-Vredesmacht UNIFIL eenzijdig terug uit Libanon.¹²³ Volgens de Tijdelijke Commissie Besluitvorming Uitzendingen (TCBU) bekoelde hierna voor lange tijd de relatie tussen Nederland en de VN.¹²⁴ Met de Bosnische Burgeroorlog kreeg de Nederlandse regering de kans zich weer als volwaardig (militair) lid van de VN te laten gelden.

Naast het humanitaire motief, en het motief om een internationale rol voor Nederland te bestendigen, lijkt ook een veiligheidsmotief voor de regering aanwezig te zijn geweest. Minister van Buitenlandse zaken Kooijmans wees op de bedreiging van de Europese veiligheid door instabiliteit in de regio als gevolg van de Bosnische Burgeroorlog.¹²⁵ Het ministerie van Defensie schreef Nederland een katalysatorfunctie toe: door gevechtseenheden aan de VN aan te bieden hoopte de regering andere landen te stimuleren hetzelfde te doen.¹²⁶ Ook Tweede Kamerlid De Hoop Scheffer noemde het veiligheidsbelang. Het conflict vond immers plaats op “twee uur vliegen van Nederland” in een land waar veel Nederlanders “regelmatig op vakantie gingen”. Volgens het Kamerlid was Nederland met andere landen “een Europa aan het bouwen waarbij het “nooit meer oorlog” in feite de kern was van de Europese integratie”.¹²⁷ Militair ingrijpen was volgens de regering en de Kamer dus onvermijdelijk en gewenst indien een veilig en stabiel Europa tot stand moest komen. De angst leefde dat het conflict in Bosnië Herzegovina zou overslaan naar andere kleine voormalige Sovjetlanden, bijvoorbeeld Macedonië.

Met het eind van de Koude Oorlog was, om in de woorden van minister-president Lubbers te spreken, sprake van “enthousiasme” over de nieuwe wereldorde. Het gevaar van de Sovjet Unie was geweken en de kans op oorlog in Europa werd zeer klein geacht. Nu een burgeroorlog uitbrak op slechts “twee uur vliegen” van Nederland werd de regering wakker geschud. Een Europa zonder militaire conflicten bleek verder weg dan gedacht. Men was bang dat de oorlog zou overslaan en de

---

¹²² Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Defensienota 1991* (Den Haag, 1990), 10.

¹²³ Nederlands Instituut voor Oorlogsdokumentatie, *Srebrenica: een ‘veilig’ gebied. Reconstructie, achtergronden, gevolgen en analyses van de val van een Safe Area* (Amsterdam, 2002), 501.

¹²⁴ *Handelingen II 2000*, 26 454 Rapport van de Tijdelijke Commissie Besluitvorming Uitzendingen, 24.

¹²⁵ *Idem*, 163.

¹²⁶ Nederlands Instituut voor Oorlogsdokumentatie, *Srebrenica: een ‘veilig’ gebied. Reconstructie, achtergronden, gevolgen en analyses van de val van een Safe Area*, 1056.

¹²⁷ *Handelingen II 2002*, 28 506 Enquête Srebrenica verhoren 1 t/m 42, 82.

Dutchbat naar Bosnië (1992-1995): een morele verplichting

hele veiligheid in de regio in gevaar kwam. Daarnaast brachten de etnische zuiveringen in Bosnië Herzegovina de angst voor nieuwe concentratiekampen in Europa teweeg. Dit gevoel, en de teloorgaande illusie van een vredig Europa, lijkt de verklaring te zijn voor het veiligheidsmotief voor de uitzending van Dutchbat naar Srebrenica. Deze verklaring wordt bestendigd door de volgende woorden van Tweede Kamerlid De Hoop Scheffer:

“Je moet kijken naar de tijdsperiode waarin wij toen leefden en opereerden, ook als Tweede Kamer. Het was niet zo lang na de val van de Muur. Bush sr. had gesproken over de nieuwe wereldorde. Dat speelde in ieder geval voor mij, en ik denk ook voor anderen in Nederland, een belangrijke rol.”¹²⁸

In een studie van het Instituut Clingendael werd in 1999 nog een ander motief beschreven voor de Nederlandse deelnamen aan internationale vredesoperaties. Dit motief sluit aan bij het veiligheidsmotief zoals hierboven beschreven. De onderzoekers van Clingendael stellen dat Nederland in financieel-economisch opzicht één van de grootste landen ter wereld is. Dit is voor een groot deel te danken aan de handel met het buitenland. Nederland is dan ook zeer afhankelijk van de internationale ontwikkelingen en stabiliteit en vindt daarin een motief om aan deze stabiliteit een bijdrage te leveren om zo het internationale handelsbelang te dienen.¹²⁹ In haar beleidsnota “In het belang van Nederland” sluit de huidige minister van Defensie Jeanine Hennis-Plasschaert zich aan bij dit standpunt:

“Maar let wel, een robuuste en responsieve krijgsmacht is in óns belang. Het past bij de positie van een handelsnatie als Nederland, in de top-10 van de meest concurrerende economieën en het zevende exportland in de wereld. (...) Het vereist permanente inspanning en een besef van de waarde van Defensie. De Nederlandse belangen zijn hierbij gebaat.”¹³⁰

Overigens werd dit motief niet expliciet aangevoerd door de betrokken ministers en politici bij de uitzending van Nederlandse militairen naar Bosnië. Toch speelde dit motief mijns inziens ook hier zeer zeker (op de achtergrond) mee in de besluitvorming. Eerder werd immers al gewezen op de angst bij de regering voor het overslaan van de brandhaard Bosnië naar andere gebieden in Europa;

---

¹²⁸ *Handelingen II* 2002, 28 506 Enquête Srebrenica verhoren 1 t/m 42, 82.

¹²⁹ A. Staden, R. de Wijk, C. Homan en D. Zandee, *Krijgsmacht of Vredesmacht? Keuzen voor de Nederlandse defensie in de 21^e eeuw*, 22.

¹³⁰ Ministerie van Defensie, *In het belang van Nederland* (Den Haag, 2013), 5.

hierdoor zouden de Nederlandse handelsbelangen in het geding komen. Met de ineenstorting van de Sovjet Unie vanaf eind jaren 1980 waren de exportmogelijkheden van Nederland naar Oost-Europa immers toegenomen.

Tot slot was al vanaf het begin van het uitbreken van de crisis in Bosnië Herzegovina sprake van grote druk op de regering en het parlement vanuit de publieke opinie. Ook dit is een belangrijk motief geweest voor de uitzending van Nederlandse grondtroepen naar het gebied. Aangestuurd door het publieke debat – voornamelijk gevoerd door opiniemakers, Kamerleden en peilingen onder de bevolking door het NIPO – zetten de Kamerleden de betrokken ministers en de minister-president onder druk om de Nederlandse bijdrage aan UNPROFOR te verhogen en om grondtroepen naar het gebied te sturen. In paragraaf 3.3 wordt verder ingegaan op de aandacht van de regering en het parlement voor draagvlak onder de bevolking en de publieke opinie ten aanzien van de uitzending van Nederlandse grondtroepen naar de Bosnische Burgeroorlog.

3.2 Geen ijzer met de handen breken

Zoals reeds is opgemerkt, probeerde de Nederlandse regering een internationale voorttrekkersrol aan te nemen inzake militair ingrijpen in de Bosnische Burgeroorlog. Vanaf het begin pleitte de regering voor het sturen van grondtroepen en deed zelf het aanbod om een Nederlands Bataljon naar Bosnië Herzegovina te sturen. De regering ging zelfs zover om te verklaren dat – wanneer de internationale gemeenschap bleef toekijken zonder in te grijpen in het conflict – het desnoods buiten de NAVO en VN om troepen naar het gebied wilde sturen. Het parlement stemde hiermee in, aldus *De Telegraaf*.¹³¹ De regering had een eigen standpunt ingenomen en wilde dit tot uitvoer brengen. De internationale politieke en militaire kaders vormden echter een belemmering. Nederland had niet de militaire en financiële middelen om zelfstandig te interveniëren in Bosnië Herzegovina.

Volgens *De Telegraaf* erkende minister-president Lubbers de onmachtige positie van een klein land als Nederland. De minister-president stelde in de Kamer dat Nederland internationaal geen “ijzer met handen kan breken” maar wel zou “blijven hameren op” militair ingrijpen in het conflict.¹³² De internationale politiek was echter zeer terughoudend; de nadruk bleef liggen op diplomatiek ingrijpen. Hoewel de Nederlandse regering verwoede pogingen deed tot militair ingrijpen, en daarbij een zekere autonome handelingspositie aan de dag probeerde te leggen, maakten de internationale verhoudingen deze intenties tot dode letters. Het land was nu eenmaal te klein om zelfstandig in de Bosnische Oorlog in te grijpen en bleef afhankelijk van de VN en de NAVO. “De Nederlandse politici

---

¹³¹ De Telegraaf, *Kamer geeft fiat aan militaire actie in Bosnië buiten NAVO om*, 22-08-1992.

¹³² De Telegraaf, *Lubbers zeer fel voor militair ingrijpen Bosnië*, 11-12-1992.

wilden wel, maar de internationale gemeenschap besliste anders”, aldus Jan Hoedeman in het weekblad *Elsevier*.¹³³

Minister-president Lubbers stak zijn irritatie over de houding van de internationale gemeenschap niet onder stoelen of banken. Hij stelde in interviews dat hij zich enorm ergerde aan het feit dat de internationale gemeenschap zoveel onmacht liet zien.¹³⁴ Doordat het bij de grote mogelijkheden in de wereld enkel bij woorden bleef, voelde de Nederlandse regering zich vleugellam. Tweede Kamerlid Valk herinnerde zich later dat hij en collega’s van andere partijen “een brief hebben opgesteld gericht aan collega-parlementariërs in andere landen met het verzoek om ook bij hun regering erop aan te dringen om deel te nemen.”¹³⁵ De politiek in Nederland probeerde zich dus te ontsluiten van internationale verdraging en tegenwerking met betrekking tot militair ingrijpen. Door de internationale houding ten aanzien van de Bosnische Burgeroorlog te veranderen, hoopte de politiek zijn eigen standpunt tot uitvoer te kunnen brengen.

De Nederlandse regering en politici wilden dus overduidelijk naar eigen standpunt handelen maar hadden daar gewoonweg de middelen niet voor. De behoefte aan een zekere mate van autonomie blijkt wel uit het feit dat de Nederlandse regering de VN meldde dat met het beschikbaar stellen van Dutchbat nadrukkelijk geen *blanco cheque* werd overhandigd; de regering wilde zelf zoveel mogelijk betrokken blijven.¹³⁶ Toen Dutchbat echter in Srebrenica was aangekomen, bleek ook dit een illusie. Het bataljon stond onder direct bevel van de VN en was afhankelijk van de steun van bondgenoten, die zeer gering bleek. Volgens minister van Buitenlandse Zaken Hans van Mierlo zat Nederland vanaf dat moment “politiek als ratten in de val” en kenmerkte die positie “het buitenlandbeleid en het defensiebeleid van die anderhalf jaar van begin tot eind”.¹³⁷

De drang naar autonoom handelingsvermogen van Nederland inzake de Bosnische Burgeroorlog¹³⁸ wordt mijns inziens vooral verklaard door het gevoel bij de regering dat door het eind van de Koude Oorlog de (militaire) afhankelijkheid van de VS aan belang inboette. Men constateerde een nieuwe wereldorde waarin de Nederlandse landsgrenzen niet langer in vergaande mate beschermd moesten worden door internationale bondsgenootschappen of door de VS. De Nederlandse Krijgsmacht was volgens politiek journalist Raymond van den Boogaard na de Koude Oorlog dan ook op zoek naar een nieuwe *raison d'être*. De regering vond dit bestaansrecht in het

---

¹³³ A. ten Cate, *Sterven voor Bosnië? Een historische analyse van het interventiedebat in Nederland 1992-1995*, 123.

¹³⁴ Idem, 135.

¹³⁵ *Handelingen II 2002*, 28 506 Enquête Srebrenica verhoren 1 t/m 42, 97.

¹³⁶ Parlementaire Enquêtecommissie Srebrenica, *Missie zonder Vrede. Eindrapport Parlementaire Enquêtecommissie Srebrenica* (Den Haag, 2003), 58.

¹³⁷ *Handelingen II 2002*, 28 506 Enquête Srebrenica verhoren 1 t/m 42, 286.

¹³⁸ Historicus Arthur ten Cate noemt Nederland zelfs “kampioen van de interventie” bij de internationale organisaties waar het lid van was: A. ten Cate, *Sterven voor Bosnië? Een historische analyse van het interventiedebat in Nederland 1992-1995*, 91.

“moreel goeddoen met militaire geweldsmiddelen”.¹³⁹ De Bosnische Burgeroorlog was de mogelijkheid om de nieuwe, autonomere rol van de krijgsmacht in de praktijk te brengen. Op deze manier werd voor Nederland een nieuwe invulling aan het begrip *bellum iustum* gegeven, waarmee – zoals in paragraaf 2.1 besproken – minister van Buitenlandse Zaken Dirk Stikker de uitzending van Nederlandse militairen naar Korea in 1950 al had gerechtvaardigd.

De regering probeerde zich nu dus zelfstandiger op te stellen, net als voor de Eerste Wereldoorlog. Toen werd deze opstelling echter gemotiveerd door terughoudendheid in en onthouding van militaire betrokkenheid bij internationale conflicten. Begin jaren 1990 wilde de regering niets van een dergelijke onthoudingspolitiek weten; de betrokken politici wilden ingrijpen. Een zelfstandige positie van Nederland werd door internationale kaders evenwel sterk ingeperkt.

3.3 Interventionistische sfeer

Kort na het uitbreken van het conflict in Bosnië Herzegovina peilde het NIPO, net als in 1950 omtrent de Korea-Oorlog, de opvattingen van de Nederlandse bevolking over het ingrijpen in het conflictgebied. Uit deze peilingen bleek dat 63% van de Nederlandse bevolking vond dat militair geweld gebruikt moest worden om de Bosnische Burgeroorlog tot een eind te brengen. 68% van de ondervraagden vond dat met militair geweld humanitaire hulp aan het gebied mogelijk moest worden gemaakt. Uit dezelfde peiling bleek dat slechts 21% militaire interventie als geheel afkeurde. Ten Cate spreekt van een “interventionistische sfeer” in Nederland.¹⁴⁰

De uitvoerige berichtgeving in de media die vanaf het begin van de Oorlog op gang kwam, vormt een belangrijke verklaring voor de wil tot militaire interventie vanuit de bevolking. De technologische ontwikkelingen in het medialandschap hadden de idee van de “*global village*”¹⁴¹ van Marshall McLuhan niet gelogenstraft. Verschrikkelijke beelden van de mensonterende toestanden van vluchtelingen voor met name het Servische leger maakten diepe indruk in Nederland. Toen in 1992 media – in Nederland onder andere *De Telegraaf* op 8 augustus – berichtten over concentratiekampen (ontdekt door Amerikaanse en Britse journalisten), was de analogie met de etnische zuiveringen in de Tweede Wereldoorlog snel gevormd.¹⁴² De bevolking was geschokt door deze gruwelijkheden die zo dicht bij de eigen landsgrenzen plaatsvonden. De eerder beschreven

---

¹³⁹ R. van den Boogaard, *Zilverstad. De Haagse verduistering van het drama-Srebrenica* (Amsterdam, 2005), 260.

¹⁴⁰ A. ten Cate, *Sterven voor Bosnië? Een historische analyse van het interventiedebat in Nederland 1992-1995*, 13 en 92.

¹⁴¹ Het concept van de “*global village*” is bedacht door mediatheoreticus Marshall McLuhan in zijn boek *The Gutenberg Galaxy* (1962). Hij stelt hiermee dat de toename van massamedia de barrières van tijd en ruimte wegnemen. Hiermee wordt onze wereld aanzienlijk verkleind tot een zogenaamd mondiaal dorp: iedereen weet op ieder moment wat over de hele wereld plaatsvindt en is hiervan getuige via de media.

¹⁴² *De Telegraaf*, *Bush blijft huiverig voor ingreep Bosnië*, 08-08-1992.

Dutchbat naar Bosnië (1992-1995): een morele verplichting

humanitaire motieven van de regering en politici sloten dus aan bij de emoties van een groot deel van de Nederlandse bevolking.

Zoals eerder opgemerkt, bleken ook de Nederlandse politici gevoelig voor de beelden uit Bosnië Herzegovina. Ook de “interventionistische sfeer” in Nederland was hen niet ontgaan. De roep tot interventie werd nog eens vergroot door opiniemakers in allerlei tijdschriftartikelen. Volgens de analyse van Ten Cate waren zij ook overwegend vóór militair ingrijpen door Nederland in Bosnië. Maar ook tegengeluiden waren te horen.¹⁴³ De Nederlandse politiek liet de publieke opinie zwaar meewegen in de besluitvorming omtrent de uitzending van Dutchbat, zo stelt ook Tweede Kamerlid De Hoop Scheffer achteraf:

“De Kamer opereert niet in een maatschappelijk vacuüm. De druk vanuit de samenleving was heel groot (...) overal hoorde je dat hierover vrijwel een communis opinio bestond. (...) De maatschappelijke omgeving was evenwel – ik vind dat terecht – dat je hetgeen dáár gebeurde, uit humanitair perspectief niet in politieke zin kon aanvaarden.”¹⁴⁴

En ook Tweede Kamerlid Van Middelkoop benadrukte de invloed van de publieke opinie op de houding van de Tweede Kamer:

“Dat werd eerder verklaard door de onlust waar wij al jaren mee leefden – die kwam via de publieke opinie de Kamer binnen en die leefde ook in je eigen hart – dan als een eerste stap naar een latere fase, te weten de beëindiging van de oorlog. (...) Niet alleen in Nederland werkte de publieke opinie in op parlementariërs, politici, ministers en generaals. Men sprak de bekende woorden: hoe kan dit toch gebeuren na de Tweede Wereldoorlog?”¹⁴⁵

Dat het publieke debat en de “interventionistische sfeer”¹⁴⁶ onder de bevolking het parlement en de regering hebben aangespoord tot militaire interventie is in mijn ogen duidelijk. De aandacht voor het publieke debat en draagvlak onder politici wordt verklaard door een veranderende verhouding tussen parlement en regering inzake het defensiebeleid. Vanaf eind jaren

---

¹⁴³ A. ten Cate, *Sterven voor Bosnië? Een historische analyse van het interventiedebat in Nederland 1992-1995*, 150-151.

¹⁴⁴ *Handelingen II* 2002, 28 506 Enquête Srebrenica verhoren 1 t/m 42, 86.

¹⁴⁵ *Idem*, 122-123.

¹⁴⁶ Ik betrachting bij het gebruik van deze term graag enige nuance. Hoewel uit peilingen en publicaties van opiniemakers blijkt dat de Nederlandse samenleving overwegend voor militaire interventie was, betekent dit niet dat een volkshysterie was ontstaan. Er waren ook zeker veel “anti-interventionisten” in Nederland en ook zij lieten hun stem horen. Daarnaast bleek uit peilingen dat de bevolking vooral voor militaire interventie ter bescherming van hulpgoederen was. Ook was toch nog altijd 32% van de ondervraagden niet onvoorwaardelijk voor militair ingrijpen.

1980 werd de instemming van de Tweede Kamer voor de uitzending van Nederlandse militairen – in juridisch opzicht vooralsnog een zaak van de regering – steeds meer een gewoonterecht. Via verschillende moties werd dit gewoonterecht vanaf 1990 steeds steviger ingebed. In 1994 culmineerde dit na een motie van Van Middelkoop tot de formalisering van de regeling “waarin is vastgelegd dat het parlement bij uitzending van militaire eenheden een formeel instemmingsrecht wordt verleend”.¹⁴⁷ Overigens had minister van Defensie Ter Beek in de Defensienota 1991 al laten vastleggen: “Over Nederlandse deelneming aan een vredesmacht wordt steeds overlegd met het parlement.”¹⁴⁸

Daarnaast was de stem van de Nederlandse bevolking in het politieke debat over uitzending naar Bosnië meer hoorbaar dan rond de uitzending van het NDVN naar Korea. Een verklaring hiervoor is te vinden in de politisering van het defensiebeleid in Nederland. Na de Tweede Wereldoorlog kende de Nederlandse politiek lange tijd een zekere consensus over het beleid. Maar de ontwikkelingen in de Koude Oorlog in de jaren 1970 – met name de aanloop naar de plaatsing van kruisraketten op Nederlands grondgebied – deed deze consensus teniet. Hiermee werd het defensiebeleid sterker gepolitiseerd en steeds meer onderdeel van het maatschappelijke debat. In de periode 1970-1990 zijn dan ook veel demonstraties gevoerd door verschillende groepen vanuit de bevolking tegen het defensiebeleid van de regering. De vaak als links bestempelde groeperingen hadden de wens tot een sterkere politieke participatie inzake het buitenland- en defensiebeleid van Nederland.¹⁴⁹

De groeiende betrokkenheid van de Tweede Kamer bij de politieke besluitvorming omtrent de uitzending van Nederlandse militairen in het kader van vredesoperaties, verklaart waarom de opvattingen van het electoraat zo zwaar meewogen in de politieke besluitvorming inzake Dutchbat. De verschillende politici hielden zoals altijd rekening met de opvattingen van hun achterban. Nu Kamerleden een zwaardere stem kregen in de vormgeving van het defensiebeleid, kon de regering daarvoor de ogen niet sluiten. Dit neemt overigens niet weg dat de humanitaire motieven, en andere motieven, bij de betrokken ministers en politici zoals deze in paragraaf 3.1 aan de orde kwamen, hierbij aan waarde inleverden.

---

¹⁴⁷ *Handelingen II 2000*, 26 454 Rapport van de Tijdelijke Commissie Besluitvorming Uitzendingen, 26-29 en Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, *Srebrenica: een ‘veilig’ gebied. Reconstructie, achtergronden, gevolgen en analyses van de val van een Safe Area*, 503.

¹⁴⁸ Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Defensienota 1991*, 74.

¹⁴⁹ J. Hagan, P. Everts, H. Fukui en J. Stempel, ‘Foreign policy by coalition: deadlock, compromise and anarchy’, 184.

3.4 Activisme versus voorzichtigheid

Nadat Dutchbat in de moslimenclave Srebrenica – door de VN als *safe area* bestempeld – door het Servische leger werd overlopen, volgde een genocide die aan ruim achtduizend moslimmannen en -jongens het leven kostte. In het kader van *Operation Deliberate Force* werd vervolgens met luchtaanvallen de Servische opmars gestopt. Op 14 december 1995 kwam met de ondertekening van het Verdrag van Dayton een eind aan de oorlog. Naderhand zijn in Nederland veel debatten gevoerd, is veel onderzoek gedaan, zijn rapporten verschenen en is een Parlementaire Enquête tot uitvoer gebracht. Ik laat deze “grote politieke en publicitaire nasleep”¹⁵⁰ op deze plaats rusten, maar bespreek hieronder hoe het Nederlandse defensiebeleid met betrekking tot de VN veranderde in de jaren na de Bosnische Burgeroorlog.

Naar aanleiding van de ervaringen in de Bosnische Burgeroorlog kwam de regering terug op de wens om op internationaal niveau een voortrekkersrol te spelen. De regering had zagezegd het deksel op de neus gekregen. Na UNPROFOR werd de deelname van Nederland aan VN-operaties beperkter. Een aantal oproepen van de VN tot deelname aan vredesmissies werd afgewezen. De missies waaraan Nederland wel deelnam, hadden een sterk humanitair karakter. Zo hielpen Nederlandse militairen in het kader van de VN in 1999 bij watersnoodrampen in Polen en Tsjechië. Het zenden van gevechtseenheden was nauwelijks nog aan de orde. Het defensiebeleid met betrekking tot de VN stond na Bosnië in het teken van lichte *peace-keeping* missies. De regering was tot het besef gekomen dat ambitieuze troepenleveranties niet inherent waren aan meer politieke invloed op internationaal niveau. Toen de VN in 1996 een oproep deed aan Nederland om troepen te sturen naar Afrikaanse conflictgebieden kreeg het van de regering nul op het rekest. *De Telegraaf* kopte hierop treffend: “Nederland doet even niet mee”.¹⁵¹

Voorlopig werd ingezet op missies met weinig risico. De regering vond deze missies in de *peace-keeping* operaties van de VN; vredebewaring in gebieden waar al vrede was gesloten. De deelname aan deze *peace-keeping* missies was, zo concludeerde politicoloog Dick Leurdijk in 1998, tot hoeksteen van het Nederlandse buitenlandbeleid geworden.¹⁵² Leurdijk stelde tevens dat na Srebrenica “binnen het Nederlandse politieke debat de ruimte voor deelneming aan VN-vredesoperaties tot een belangrijk laagteniveau is gekomen”.¹⁵³ Volgens militair historicus Christ Klep vormde de Nederlandse terughoudendheid bij deelname aan risicovolle missies van de VN enerzijds

---

¹⁵⁰ A. ten Cate, ‘De Landmacht expeditionair 1989-2014’, in: B. Schoenmaker (ed.), *200 jaar koninklijke landmacht 1814-2014* (Amsterdam, 2014), 221-275, 241.

¹⁵¹ C. Klep en R. van Gils, *Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945*, 127-133.

¹⁵² D. Leurdijk, ‘Vredesoperaties in internationaal perspectief’, in: J. Weerdenburg (ed.), *Lessen uit Srebrenica. Nederland en internationale vredesmissies* (Utrecht, 1998), 23-33, 24.

¹⁵³ Idem, 32.

en de behoefte tot deelname aan weinig risicovolle humanitaire missies anderzijds, een compromis tussen de spagaat van activisme versus voorzichtigheid waarin de Nederlandse regering zich na de Bosnische Burgeroorlog bevond.¹⁵⁴

De hierboven beschreven spagaat waarin de Nederlandse regering zich tussen 1995 en 2001 bevond, wordt verklaard door de deceptie van Srebrenica enerzijds en de bij de regering diep gewortelde behoefte tot het meedoen op internationaal militair niveau anderzijds. De regering wilde niet aan de zijlijn staan maar was na de Bosnische Burgeroorlog nauwelijks bereid tot deelname aan risicovolle missies van de VN. Wederom legde de regering de nadruk op humanitaire missies vanuit de morele verplichting van Nederland volgens artikel 90 uit de Grondwet – ondanks het feit dat deze morele verplichting de aanloop vormde tot het “trauma” van Srebrenica. De bereidwilligheid van de Nederlandse regering tot het zenden van militairen naar VN-missies leek langzaam te dalen naar het niveau dat de regering aan de dag legde tijdens de interventie in de Korea-Oorlog. Desalniettemin leek de regering meer vertrouwen te hebben in de mogelijkheden van de VN; het einde van de Koude Oorlog had een einde gemaakt aan de decennialange verlamming van de VN.

3.5 Conclusie

De belangrijkste motieven van de Nederlandse regering voor het uitzenden van militairen naar Bosnië vinden hun grondslag in de morele verplichting die het land – naar eigen zeggen – had toen het conflict in het gebied escaleerde. Dit motief van humanitaire aard werd bij het parlement en de regering gestimuleerd door de intense berichtgeving over de oorlog in de media. De etnische zuiveringen in Bosnië vormden een schokkende analogie met de concentratiekampen die bekend waren van de Tweede Wereldoorlog. De Nederlandse regering wilde de rol van voortrekker in de bescherming van de internationale rechtsorde op zich nemen. Daarnaast werd de wens tot ingrijpen nog eens versterkt door de roep vanuit de bevolking en opiniemakers dat de regering en het land niet konden blijven toekijken bij deze ramp. Tijdens de besluitvorming over de uitzending van het NDVN naar Korea in 1950 was juist geen sprake van aandacht voor de publieke opinie. Daarnaast had het parlement destijds nog geen inspraak in deze besluitvorming. Dit werd pas vanaf eind jaren 1980 tot gewoonterecht en speelde bij de uitzending naar Bosnië een belangrijke rol. Aan het draagvlak onder de bevolking voor de missie in Korea werd destijds dan ook nauwelijks aandacht besteed terwijl dit bij de deelname aan het conflict in Bosnië duidelijk op de voorgrond stond.

Bij de uitzending van het NDVN naar Korea speelden humanitaire motieven, zoals het geval was bij de uitzending naar Bosnië, geen rol. In eerste instantie werd de oproep van de VN afgedaan met de symbolische zending van een schip. Na stevige politieke en publieke druk vanuit de VS werd

---

¹⁵⁴ C. Klep, ‘Epiloog: Heroriëntatie in de jaren negentig’, 425.

Dutchbat naar Bosnië (1992-1995): een morele verplichting

dit aangevuld met een klein bataljon grondtroepen – wederom van symbolische aard. Met het uitzenden van het NDVN had de regering aan haar verplichting voldaan; het roer was nu in handen van de VS. De Nederlandse regering richtte zich zo vlak na de Tweede Wereldoorlog voornamelijk op de opbouw van het eigen land en het veiligstellen van de eigen landsgrenzen binnen Europa. Het was hiervoor financieel en militair afhankelijk van voornamelijk de VS – de VN was als veiligheidsorgaan al vrijwel direct na de oprichting afgeschreven – het te vriend houden van deze machtige bondgenoot lag dan ook ten grondslag aan de Nederlandse deelneming aan de Oorlog in Korea. Bovendien leed het land aan “oorlogsmoeheid”. In de aanloop naar deelname aan de Bosnische Burgeroorlog werd juist gesproken van een “interventionistische sfeer”.

Bij de deelname aan de VN-missie ter beëindiging van de Bosnische Burgeroorlog handelde de regering op eigen initiatief. De regering was al vanaf de escalatie van het conflict voorstander van militair ingrijpen. Van onthoudingspolitiek was geen sprake; het tegendeel was aan de orde. De regering bood zelf aan gevechtseenheden in het kader van de VN-missie naar het gebied te sturen. Er werd zelfs met grote woorden gesproken over het desnoods ingrijpen buiten de VN en NAVO om. De aspiraties van de regering werden in het internationale raamwerk van de VN en de NAVO echter tot stilstand gebracht. Toen uiteindelijk toch Nederlandse gevechtseenheden naar Bosnië werden gestuurd, bleek ter plaatse militaire steun van de internationale gemeenschap te ontbreken, met de Val van Srebrenica tot gevolg. Het contrast met de Korea-Oorlog is groot; in 1950 wilde de regering eigenlijk niet overgaan tot uitzending van Nederlandse militairen en vertraagde de uitzending van het kleine bataljon van het NDVN. De door de VS gedomineerde VN wist echter een uitzending af te dwingen; een verhouding die 45 jaar later 180 graden bleek gedraaid. Nu nam Nederland het initiatief, dat vervolgens in de kiem werd gesmoord.

Net als na het conflict in Korea, leidde de Bosnische Burgeroorlog tot een heroriëntatie van het defensie- en buitenlandbeleid. En net als na de Korea-Oorlog werd na de Bosnische Burgeroorlog een aanzienlijke stap teruggezet wat betreft het sturen van gevechtseenheden. Na de Val van Srebrenica werden Nederlandse militairen weggehouden uit risicogebieden. Defensie ging zich richten op missies met een nadrukkelijk humanitair karakter. Een balans tussen internationaal activisme en voorzichtigheid werd gezocht. Voor de Eerste Wereldoorlog had de Nederlandse regering nog een sterke zelfstandigheidspolitiek gevoerd door zich neutraal te verklaren en onthouden van deelname aan militaire conflicten. De Eerste Wereldoorlog liet dit beleid wankelen en de Tweede Wereldoorlog bracht het ten val. De vergelijkende analyse van de Korea-Oorlog en Bosnische Burgeroorlog laat zien dat de regering vervolgens decennialang opzoek ging naar een defensiebeleid binnen de onzekere kaders van de internationale verhoudingen. Ook na de Koude Oorlog bleek de VN hiervoor geen zekerheid te bieden. De Bosnische Burgeroorlog illustreerde dit.

Conclusie

Conclusie

Deze scriptie had tot doel de ontwikkeling in kaart te brengen van het Nederlandse defensiebeleid met betrekking tot de VN en deze ontwikkeling te verklaren. De nadruk lag op de relatie tussen het defensiebeleid en de VN omdat de historiografie over het defensiebeleid na de Tweede Wereldoorlog overwegend de nadruk legt op de relatie tot de NAVO. Om te verklaren hoe het Nederlandse defensiebeleid met betrekking tot de VN zich heeft ontwikkeld, is eerst in hoofdstuk 1 de ontwikkeling van het Nederlandse defensiebeleid met betrekking tot de internationale politieke verhoudingen tussen 1815 en 1993 geschetst. Dit vormt het brede narratief waarbinnen deze scriptie is geplaatst. Hoofdstuk 2 analyseerde vervolgens de deelname van Nederland aan de Korea-Oorlog en vormde daarmee het startpunt van de vergelijkende analyse. In hoofdstuk 3 werd de Nederlandse deelname aan de Bosnische Burgeroorlog geanalyseerd en werden de uitkomsten hiervan vergeleken met de analyse in hoofdstuk 2.

Het defensiebeleid van Nederland vertoonde tussen 1815 en 1830 nog trekken van internationale machtspolitiek. De koning dacht verzekerd te zijn van de steun van Europese bondgenoten. Tijdens de Belgische Opstand bleek niets minder waar. Na deze teleurstelling, die in 1840 leidde tot het aftreden van koning Willem I, kenmerkte het defensiebeleid zich tot aan de Eerste Wereldoorlog door een houding van afzijdigheid en (gewapende) neutraliteit. Het land wilde niet deelnemen aan internationale militaire conflicten en geen andere mogendheden agiteren. Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog verklaarde de regering Nederland neutraal. Met de oprichting van de Volkenbond tijdens het interbellum kwam de regering in een spagaat terecht. Zij wilde niet tot internationale paria verworden door afzijdigheid en neutraliteit niet op te geven.

De Tweede Wereldoorlog maakte definitief een eind aan de neutrale aspiraties van Nederland. Het land lag in financieel en militair opzicht in puin. De regering maakte zich afhankelijk van andere mogendheden, met name de VS, om zo militaire en financiële hulp te verwerven tijdens de wederopbouw. Daarmee liet zij een zelfstandige buitenlandpolitiek grotendeels varen. Daarnaast werd Nederland – schoorvoetend – lid van de VN. Dit bracht een aantal verplichtingen met zich zoals bleek bij aanvang van de Korea-Oorlog. Toen een oproep kwam van de VN – gedomineerd door de VS – tot uitzending van Nederlandse militairen, reageerde de regering terughoudend. Na politieke en publieke druk vanuit de VS werd uiteindelijk overstag gegaan. De bijdrage bleef symbolisch maar Nederland had aan de eisen van de VN en de VS voldaan. De motivering voor de deelname ging schuil achter VN-verplichtingen maar was eigenlijk te vinden in de afhankelijke relatie tot de VS. In het kader van het Marshall Plan en het MDAP moest Nederland de VS steunen. Daarnaast wilde de regering de VS actief aanwezig in Europa en binnen de VN om de eigen veiligheid te waarborgen.

Conclusie

De regering accepteerde inzake Korea het gebrek aan autonoom handelingsvermogen en de dominantie van de VS. Na de zending van het NDVN naar Korea werd dit bataljon onder Amerikaans bevel gesteld en daarmee was het gedaan met de politieke en publieke aandacht voor de kwestie in Korea. Hoe anders was dit 45 jaar later toen de Bosnische Burgeroorlog uitbrak. Vanaf de start van het conflict probeerde Nederland voorop te lopen als het ging om militair ingrijpen. Waar in Korea morele en humanitaire motieven ontbraken, vormden deze motieven de grondslag onder deelname van Nederland aan UNPROFOR in Bosnië. Door verschillende politici en ministers werd betoogd dat Nederland een morele verplichting had tot ingrijpen, gestoeld op artikel 90 van de Grondwet. Zo onwennig als de regering zich opstelde na de Tweede Wereldoorlog rond de Korea-Oorlog – het land moest wennen aan het afscheid van de neutraliteits- en afzijdigheidspolitiek – zo zeker van de eigen rol leek het rond de Bosnische Burgeroorlog. Nederland was voorzitter van de Europese Gemeenschap en zag voor zichzelf een centrale rol als het ging om het behoud van de internationale rechtsorde, desnoods met militair geweld.

De Nederlandse bevolking schaarde zich achter dit standpunt van de Tweede Kamer en de regering. Opiniemakers riepen om militair ingrijpen in Bosnië. Uit peilingen van het NIPO bleek dat de bevolking zich hierbij aansloot. Dit staat in contrast met de peilingen van het NIPO rond de Korea-Oorlog. Nederland vertoonde een oorlogsmoeheid en was tegen militaire deelname aan het conflict. Hiervoor was echter geen aandacht in de regering en nauwelijks in de Tweede Kamer. Dit wordt verklaard door enerzijds het feit dat de Kamer geen instemmingsrecht had bij militaire uitzendingen – iets wat rond de deelname aan de oorlog in Bosnische inmiddels tot gewoonterecht was geworden – en anderzijds omdat de regering geen belang had bij de publieke opinie. De opinie was tegen maar de belangen van de regering bij deelname, door de afhankelijkheid van de VS, te groot. Daarbij komt nog, dat tijdens de Korea-Oorlog door censuur beelden nauwelijks de Nederlanders bereikten. In 1993 hadden de media zich technologisch dusdanig ontwikkeld dat de idee van de *“global village”* tot waarheid werd; iedereen was getuige van de verschrikkelijke oorlog in Bosnië die analoog werden aan de beelden uit de Tweede Wereldoorlog. Dit voedde tevens het sentiment onder de betrokken ministers en politici, zoals zij zelf later verklaarden.

Korea vormde een teleurstellende testcase voor de VN met een negatieve uitkomst die door de Nederlandse regering eigenlijk al was verwacht. Korea werkte wel als *“wekker”* voor het defensiebeleid; vanaf 1953 werd fors geïnvesteerd in de NAVO en andere militaire bondgenootschappen. Medewerking aan de VN werd op een laag pitje gezet; pas in 1979 stuurde Nederland weer grondtroepen in het kader van een VN-missie. Na de afloop van de Koude Oorlog dacht Nederland nieuwe ruimte te zien voor de VN en wilde in die nieuwe ruimte een nadrukkelijke rol spelen. Met Srebrenica kreeg het echter de deksel op de neus. Wederom mislukte een missie van

Conclusie

de VN met de Val van Srebrenica als “Nederlands Trauma” tot gevolg. Ook nu volgde een terughoudende opstelling inzake het zenden van gevechtseenheden naar VN-missies. De regering nam nu vooral deel aan humanitaire missies met het zenden van materieel. Zoals de regering na de Tweede Wereldoorlog zocht naar een rol voor Nederland in de internationale verhoudingen, zo zocht de regering nu naar een balans tussen activisme en voorzichtigheid.

Rond de Nederlandse deelname aan de Korea-Oorlog en de Bosnische Burgeroorlog is een centraal motief af te lezen dat aansluit bij de standpunten van Ben Bot, zoals deze werden aangehaald in de inleiding van deze scriptie. Nederland wil een rol spelen op internationaal niveau: het “merk Nederland” moest op de kaart worden gezet. Bij de Bosnische Burgeroorlog lijkt dit vooral te hebben meegespeeld. Bij dit conflict probeerde de politiek het “merk Nederland” te positioneren als koploper in de verdediging van de internationale rechtsorde, gefundeerd op morele, humanitaire gronden. Dit staat in contrast met de deelname aan de Korea-Oorlog; daar waren motieven gegrond op het behoud van het “merk Nederland”. Door deel te nemen probeerde de regering *goodwill* te kweken en zich zo te voorzien van, voornamelijk Amerikaanse, militaire steun in Europa. Bovendien blijkt rond de deelname aan dit conflict bijzonder veel aandacht te zijn geweest voor de publieke opinie en het draagvlak bij de bevolking. Verwonderlijk dat de regering juist het tegenovergestelde wordt verweten door de AIV in 2003. Heeft de regering in dit opzicht achteruitgang geboekt, is de vraag die hierbij rijst. Men kan zich afvragen hoe het defensiebeleid zich sinds 9/11 heeft ontwikkeld met betrekking tot de VN en de NAVO. Ligt nu de nadruk op humanitaire motieven, of wordt met name in samenwerking met de NAVO geïnvesteerd in de strijd tegen het terrorisme? Is nog wel voldoende ruimte beschikbaar om met de VN een centrale rol te spelen in de handhaving van de internationale rechtsorde? Misschien hebben de veranderende verhoudingen in de wereld het defensiebeleid wel teruggebracht tot eenzelfde positie als tijdens de Koude Oorlog.

Het blijkt wel dat Nederland sinds 1815 – als kleine mogendheid met grote ambities – zoekende is geweest naar een defensiebeleid waarmee het een rol kan spelen in de internationale machtsverhoudingen. De VN – eerst een grote teleurstelling, maar na de Koude Oorlog een mogelijkheid voor Nederland om een voortrekkersrol te spelen – heeft geen oplossing geboden. Deze voortrekkersrol op humanitaire en morele gronden liep uit op een debacle met een langdurige politieke en publicitaire nasleep. Nederland leek weer terug bij af en was wederom teleurgesteld in de mogelijkheden van de VN. Opnieuw werd een terughoudende rol gevonden. Toch paste zo vlak na de Koude Oorlog het karakter van de VN goed bij de aspiraties van het Nederlandse defensiebeleid. Nederland was nu eenmaal militair onmachtig en zag zijn politieke gewicht daaraan afgemeten. De VN sloot aan bij de humanitaire en morele rol die de regering voor het land in gedachten had.

Conclusie

Het historisch debat over het Nederlandse defensiebeleid na de Tweede Wereldoorlog legde vooral de focus op het beleid met betrekking tot het NAVO-lidmaatschap. Hierin wordt gesteld dat de regering noodgedwongen afstapte van neutraliteit, onthouding en zelfstandigheid. Een nieuw defensiebeleid werd vervolgens gevonden in de multilaterale samenwerkingsverbanden zoals vormgegeven door de NAVO. In deze scriptie sluit ik mij aan bij het standpunt dat de Tweede Wereldoorlog een omslag in het defensiebeleid betekende en dat de regering veel meer op zoek ging naar samenwerkingsverbanden en bondgenootschappen en zodoende een plaats probeerde in te nemen op het internationale militaire toneel. In dit historisch debat blijkt het lidmaatschap van de VN echter grotendeels vergeten. Hoewel militair historici Christ Klep en Richard van Giels in hun boek de deelnamen van Nederland aan militaire vredesoperaties uitstekend in beeld hebben gebracht, ontbreekt daarin de ontwikkeling van het politieke beleid achter deze deelnamen. Dit hiaat heb ik getracht op te vullen door de historische ontwikkeling van het regeringsbeleid – met een focus op politieke besluitvorming en motieven voor deelname aan VN-missies – in beeld te brengen. Hieruit blijkt dat de regering sinds de Tweede Wereldoorlog zoekende was naar een passend defensiebeleid binnen de kaders van de VN en zodoende naar een positie binnen de internationale machtsverhoudingen: een positie na neutraliteit en afzijdigheid.

Literatuurlijst

Boeken en artikelen

Adviesraad voor Internationale Vraagstukken, *Maatschappij en Krijgsmacht* (Den Haag, 2006).

Adviesraad voor Internationale Vraagstukken, *Nederland in de veranderende EU, NAVO en VN* (Den Haag, 2005).

Bevaart, W., 'Vormende jaren (1815-1870)', in: J. Bruijn en C. Wels (ed.), *Met man en macht. De militaire geschiedenis van Nederland 1550-2000* (Amsterdam, 2003), 287-312.

Blom, J., 'Maatschappij en krijgsmacht in de jaren vijftig. Een nabeschuiving.', in: J. Hoffenaar en G. Teitler (ed.), *De Koude Oorlog. Maatschappij en Krijgsmacht in de jaren '50* (Den Haag, 1992), 214-227.

Boogaard, R. van den, *Zilverstad. De Haagse verduistering van het drama-Sreberenica* (Amsterdam, 2005), 260.

Bot, B., 'Visie op prioriteiten voor een toekomstig buitenlands beleid', in: Adviesraad voor Internationale Vraagstukken (ed.), *Prioriteiten voor een toekomstig buitenlands beleid. Verslag van de AIV-Themadag* (Den Haag, 2006), 5-9.

Brouwer, J. en Megens, I., 'De Koude Oorlog (1949-1990)', in: J. Bruijn en C. Wels (ed.), *Met man en macht. De militaire geschiedenis van Nederland 1550-2000* (Amsterdam, 2003), 383-410.

Cate, A. ten, 'De Landmacht expeditionair 1989-2014', in: B. Schoenmaker (ed.), *200 jaar koninklijke landmacht 1814-2014* (Amsterdam, 2014), 221-275.

Cate, A. ten, *Sterven voor Bosnië? Een historische analyse van het interventiedebat in Nederland 1992-1995* (Amsterdam, 2007).

Geus, P. de, *Staatsbelang en krijgsmacht. De Nederlandse defensie tijdens de Koude Oorlog* (Den Haag, 1998).

Literatuurlijst

Graaf, B. de, 'Enclaves van leed en werkelijkheid; wiens trauma is 'Srebrenica' eigenlijk?', *Low Countries Historical Review* 121 (2006), 42-54.

Hagan, J., Everts, P., Fukui, H., en Stempel, J., 'Foreign policy by coalition: deadlock, compromise and anarchy', *International studies review* 2 (2001), 169-216.

Haydu, J., 'Making use of the past: Time periods as cases to compare and as sequences of problem solving', *American Journal of Sociology* 104 (1998) 339-371.

Hertog, J. den, 'Zelfstandigheidspolitiek. De achtergrond van een cruciale term in het buitenlands beleid van Nederland 1900-1940', *Low Countries Historical Review* 124 (2009), 163-184.

Hoffenaar, J., 'Voorwaarts verdedigen 1949-1989', in: B. Schoenmaker (ed.), *200 jaar koninklijke landmacht 1814-2014* (Amsterdam, 2014), 162-219.

Klep, C. En Gils, R. van, *Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945* (Den Haag, 1999).

Klep, C., 'Epiloog: Heroriëntatie in de jaren negentig', in: J. Bruijn en C. Wels (ed.), *Met man en macht. De militaire geschiedenis van Nederland 1550-2000* (Amsterdam, 2003), 413-428.

Klinkert, W., 'Van Waterloo tot Uruzgan. De militaire identiteit van Nederland', *Militaire Spectator* 177 (2008), 436-448.

Kok, R., Somers, E., en Zweers, L., *Koloniale Oorlog 1945-1949. Van Indië naar Indonesië* (Amsterdam, 2009).

Leurdijk, D., 'Vredesoperaties in internationaal perspectief', in: J. Weerdenburg (ed.), *Lessen uit Srebrenica. Nederland en internationale vredesmissies* (Utrecht, 1998), 23-33.

Maaskant, S., 'Twee wereldoorlogen 1914-1945', in: B. Schoenmaker (ed.), *200 jaar koninklijke landmacht 1814-2014* (Amsterdam, 2014), 92-137.

Literatuurlijst

Mak, G., *Ooggetuigen van de vaderlandse geschiedenis in meer dan honderd reportages* (Amsterdam, 2007).

Megens, I., *American aid to NATO allies in the 1950s: the Dutch case* (Groningen, 1994).

Meulen, J. van der en Soethers, J., 'Dutch Courage: The Politics of Acceptable Risks', *Armed Forces & Society* 4 (2005), 537–558.

Moor, J. de, 'Aan de Amerikanen overgeleverd. Nederland, de Verenigde Staten en de oorlog in Korea, 1950-1953', in: J. Hoffenaar en G. Teitler (ed.), *De Koude Oorlog. Maatschappij en Krijgsmacht in de jaren '50* (Den Haag, 1992) 163-177.

Moor, J. de, 'Met klewang en karabijn: militaire geschiedenis van Nederlands-Indië (1815-1849)', in: J. Bruijn en C. Wels (ed.), *Met man en macht. De militaire geschiedenis van Nederland 1550-2000* (Amsterdam, 2003), 199-244.

Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, *Srebrenica: een 'veilig' gebied. Reconstructie, achtergronden, gevolgen en analyses van de val van een Safe Area* (Amsterdam, 2002).

Schaper, H., 'Het Nederlandse veiligheidsbeleid 1945-1950', *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden* 96 (1981), 277-299.

Schoenmaker, B., 'Een volksleger krijgt vorm 1839-1914', in: B. Schoenmaker (ed.), *200 jaar koninklijke landmacht 1814-2014* (Amsterdam, 2014), 58-91.

Schulten, J., 'Gewapende neutraliteit en Tweede Wereldoorlog (1870-1949)', in: J. Bruijn en C. Wels (ed.), *Met man en macht. De militaire geschiedenis van Nederland 1550-2000* (Amsterdam, 2003), 313-339.

Staden, A., Wijk, R. de, Homan C., en Zandee, D., *Krijgsmacht of Vredesmacht? Keuzen voor de Nederlandse defensie in de 21e eeuw* (Den Haag, 1999).

Literatuurlijst

Stiphout, R., *De bloedigste oorlog. Het vergeten bataljon Nederlandse militairen in Korea* (Amsterdam, 2009).

Velde, A. ten, 'Nederlanders in de Korea-Oorlog', *Utrechtse Historische Cahiers* 4 (1983) 1-77.

Velde, H. te, 'Van grondwet tot grondwet. Oefenen met parlement, partij en schaalvergroting, 1848-1917', in: R. Aerts, H. de Liagre Böhl, P. de Rooy en H. te Velde (ed.), *Land van Kleine gebaren. Een politieke geschiedenis van Nederland 1780-1990* (Amsterdam, 1999), 99-175.

Weerdenburg, J., 'Inleiding', in: J. Weerdenburg (ed.), *Lessen uit Srebrenica. Nederland en internationale vredesmissies* (Utrecht, 1998), 7-9.

Primair bronnenmateriaal

De Rechtspraak, 'ECLI:NL:RBDHA:2014:8562',

<http://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBDHA:2014:8562> (geraadpleegd op 6 april 2015).

De Telegraaf, *Amerikaans verwijt aan ons land: Nalatigheid i.z. Korea*, 11-09-1950.

De Telegraaf, *Bush blijft huiverig voor ingreep Bosnië*, 08-08-1992.

De Telegraaf, *Drie Korea-vrijwilligers gedeserteerd naar legioen?*, 14-03-1953.

De Telegraaf, *Kamer geeft fiat aan militaire actie in Bosnië buiten NAVO om*, 22-08-1992.

De Telegraaf, *Lubbers zeer fel voor militair ingrijpen Bosnië*, 11-12-1992.

De Waarheid, *Beëindiging oorlog in Korea. Telegram van NVB aan Veiligheidsraad*, 09-09-1950.

De Waarheid, *Rechtstreekse Nederlandse inmenging?*, 29-06-1950.

Handelingen I 1950, 13

(http://ressourcessgd.kb.nl/SGD/19501951/PDF/SGD_19501951_0000015.pdf).

Literatuurlijst

Handelingen I 1950, 54

(<http://resolver3.kb.nl/resolve?urn=sgd%3Ampg21%3A19491950%3A0000086>).

Handelingen II 1832, 27

(http://resource.sgd.kb.nl/SGD/18311832/PDF/SGD_18311832_0000030.pdf).

Handelingen II 1949, 68

(<http://resolver3.kb.nl/resolve?urn=sgd%3Ampg21%3A19481949%3A0000501>).

Handelingen II 1950, 18

(http://resource.sgd.kb.nl/SGD/19501951/PDF/SGD_19501951_0000320.pdf).

Handelingen II 1950, 20

(http://resource.sgd.kb.nl/SGD/19501951/PDF/SGD_19501951_0000322.pdf).

Handelingen II 1950, 40

(<http://resolver3.kb.nl/resolve?urn=sgd%3Ampg21%3A19501951%3A0000586>).

Handelingen II 1950, 74

(<http://resolver3.kb.nl/resolve?urn=sgd%3Ampg21%3A19501951%3A0000620>).

Handelingen II 1950, 86

(<http://resolver3.kb.nl/resolve?urn=sgd%3Ampg21%3A19501951%3A0000632>).

Handelingen II 1951, 19

(<http://resolver3.kb.nl/resolve?urn=sgd%3Ampg21%3A19511952%3A0000709>).

Handelingen II 1951, 36

(<http://resolver3.kb.nl/resolve?urn=sgd%3Ampg21%3A19511952%3A0000726>).

Handelingen II 1951, 44

(<http://resolver3.kb.nl/resolve?urn=sgd%3Ampg21%3A19511952%3A0000734>).

Literatuurlijst

Handelingen II 2000, 26 454 Rapport van de Tijdelijke Commissie Besluitvorming Uitzendingen (<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/26454/kst-26454-8?resultIndex=31&sorttype=1&sortorder=4>).

Handelingen II 2002, 28 506 Enquête Srebrenica verhoren 1 t/m 42 (<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-28506-5.html?zoekcriteria=%3fzkt%3dEenvoudig%26pst%3d%26vrt%3d28%2b506%2bEnqu%25c3%25aate%2bSrebrenica%2bverhoren%2b1%2bt%252fm%2b42%26zkd%3dInDeGeheleText%26dpr%3dAfgelopenDag%26sdt%3dDatumBrief%26ap%3d%26pnr%3d1%26rpp%3d10&resultIndex=7&sorttype=1&sortorder=4>).

Handelingen II, “Rijksbegroting voor het dienstjaar 1951” (memorie van antwoord) (<http://resolver3.kb.nl/resolve?urn=sgd%3Ampg21%3A19511952%3A0001291>).

Ministerie van Defensie, *In het belang van Nederland* (Den Haag, 2013).

Notulen Ministerraad 17-07-1950.

Parlementaire Enquêtecommissie Srebrenica, *Missie zonder Vrede. Eindrapport Parlementaire Enquêtecommissie Srebrenica* (Den Haag, 2003).

Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Defensienota 1954* (Den Haag, 1954).

Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Defensienota 1984-1993* (Den Haag, 1984).

Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Defensienota 1991* (Den Haag, 1990).